

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY.

I. évfolyam.

SZERKESZTI
KISS JÓZSEF.

50. szám.

TARTALOM:

Báró Fejérváry.

BRÓDY SÁNDOR:

Tanulmányfejek.

HERCZEGH FERENCZ:

Sírius.

ZILAHY BÉLA:

Vadászok és vadászatok.

ZISKA GRÓFNŐ:

Keringő.

KISS JÓZSEF:

Este van . . .

Innen-onnan.

Irodalom.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre . 10 frt — kr.

Félévre . . 5 " — "

Negyedévre . 2 " 50 "

Egyes szám ára 20 kr.

BR. FEJÉRVÁRY GÉZA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
VIII. József-körút 44.

Hazánk legnagyobb férfi divat-áruháza

Várady Béla

Budapest, kishid-utca 9. szám (a Váczi-utca sarkán).

A magas uraságok és nagyérdemű közönség szíves figyelmébe ajánlom 20 év óta fennálló elsőrangú, külsőleg és belsőleg teljesen újonnan berendezett, este fényesen világított, a legszélesebb körben ismert jó hírnevű férfi divat-fehérmű és szabósági műtermemet, mely páratlan a maga nemében.

Teljes férfi-kelengyék 200 frttól 2000 frtig készítettnek.

Férfi szabóságom elismert magas színvonalon áll.

A WHITE-féle angol kalapok és cilinderek

egyedüli raktára.

Továbbá dús választékban érkeztek:

angol plaidek, utazó- és kocsitakarók, vadászó és reggeli kabátok, előbbieket valódi dán iramszarvasbőrrel is, férfi és női téli és minden célra való keztyűk, ugyszintén harisnyák selyem, gyapju- és fil d'écosseban, utazó selyemingek, esőkabátok és ernyők, zsebkendők, remek himzések és meglepő nagy tárháza mindig a legújabb nyakkendők és écharpeoknak.

Az általam feltalált mell-gomblyuk nélküli szab. ingek csakis nálam kaphatók.

Takáts Lajos

fűszer-, bor-, thea-, rum- és csemege-üzlete

Budapest, Hatvani-utca 19.

Legjobban ajánl dúsan felszerelt raktárából naponta friss eredeti

Bécsi tormás virslit, párja	—12
Kassai sódar 2 kg.-tól feljebb, nagyobb kg. ..	1.12
Pragai sódar	1.16
Westpháli sódar, esont nélküli	2.80
Debreczeni kolbász. bárdal vágott	1.20
Kolozsvári húsos füstölt szalonna	1.40
Debreczeni paprikás, füstölt és fehér szalonna ..	1.20
Comachio angolna, 1 kg. doboz páczlében, kiváló- gatott közép darab halakkal	1.60
Kelettengeri páczolt hering (Ostsee Hering) 1/2 kilós dobozban —80, 1 kg. dobozban	1.50
Hollandi hering, teljes drbja	—12
Scotiai	—10
Elbai nagyszemű Caviar kg.-ja	6.—
Onchovics Christianiai 1/4 hordó 1.50, 1/2 hordó 2.50 1/1 hordó 4.—. Üvegekben 40—50 drb tartalom	—80
Martel-Cognac 3.** 7/10 literes üveg	5.20
„ eredeti láda vételnél. üvege	4.95
Sicard-féle finn Champagne Cognac 7/10 literes üve- genként	5.20, 3.80 és 3.20
Benedictini, eredeti 1/1 üveg 5.50, 1/2 üveg	3.50
Angol theasütemények, Peck Prean és Társa angol czégtől. Mindennemű saison sajtok.	

Vidéki megrendelést pontosan teljesít.

Eisenschiml és Wachtl

Budapest, V. Erzsébet-tér 9. sz.

Gyár:

Bécs, VII. Kaiserstrasse 62

Alakult 1856-ban.

Mindennemű

Többször kitüntetve.

fotografiai cikkek, kamarák, objectivek stb.

legnagyobb raktára.

Saját készítésű fotografiai készülékek legnagyobb és
legszebb választékban.

Arjegyzékek ingyen és bérmentve.

Naponta friss lövetű nyulak, erdei szalonkák,
fenyves madarak, hízott, vágott baromfi,
naponta friss ludmáj, átnézett száraz tojás
a legolcsóbb napi árakban kapható

Géczy Ferencz

őfelsége a szerb király és József főherczeg cs. és kir.
fensége udvari szállítójánál

Budapesten, Duna-utca 10. sz.
az arany fáczán-hoz.

Vidéki megrendelések pontosan eszközöltetnek.

A TÉLI IDÉNYRE.

A LEGJOBB CARLSBADI CZIPŐK

urak, nők és gyermekek részére, minden gondolható
minőségben és nagy választékban, úgyszinté posztó-,
filz- és nemez-czipők. — Egyedül kaphatók

Kajári Dezsónél

Különlegességek mérték után, érzékeny- és
fajosiabakra, továbbá vadász-czipők és víz-
mentes csizmákban.

Budapest, Dorottya-utca 8.

Szerkesztőség:

BUDAPEST

VIII., József-körút 44. szám.

Kéziratok vissza nem adatnak.

Előfizetési feltételek:

Egész évre . . . frt 10.—

Fél évre . . . » 5.—

Negyedévre . . . » 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KOZLÓNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Kiadóhivatal:

BUDAPEST

VIII., József-körút 44. szám.

Hirdetéseket

lapunk számára elfogadnak:

az összes budapesti hirdetési irodák;

Németországban kizárólag

Steiner Adolf hirdetési irodája,

BERLIN és HAMBURG.

Budapest, december 14.

Fejérváry Géza báró.

Katonás nép vagyunk, de nem vagyunk *katonanép*. Ez paradoxnak látszik, pedig éppen nem az. A hol minden ember katona, ott nincs külön katonai osztály. Fényes bizonyosság erre a történetünk. A mikor háború készült, szerte hordozták az országban a véres kardot, mire azután minden *nemes*, azaz az egész *nemzet* odahagyta békés munkáját, magára szedte a fegyvert s megindult a hadba, leginkább lovon. A gyalog nép inkább csak a fölfegyverzett jobbagység és a cselédség volt. Ezek nem pro patria et pro rege mentek harczba, hanem csak pro domino.

A háborúban kiverekedvén magukat, katonás őseink ismét hazamentek s élvezték tovább az alkotmányos élet nem egyszer szilaj gyönyörűségeit. A szabadság szeretete mindig nagyobb volt bennünk, mint a rend és fegyelem szükségének érzete.

Nagy, nemzeti zsarnokunk csak egy volt: *Hunyadi Máttyás*. Ez csinált is olyan katonaságot, melynek tanult mestersége volt a katonáskodás. De ő nem alapítván dynastiát, halálával ismét csak a szabadság, mindig és mindig csak a szabadság tölté be nemzetünk egész lelkét, egész eszme körét. Itt kezdődik történetünkben a nagy *hiatus*, melyet örökre sinylünk. Kimaradt a nemzeti zsarnokok egész sora, — a kiknek jönni kellett volna. Ezzel kimaradt a magyar állam nemzeti egységesítésén kívül a hivatásos magyar *katonahadsereg* megalkotása is.

A török hódító ellen itt idegen *katonák* és *hadseregek* verekedtek — és magyar *vitézek* és *csapatok*. A különbség szembetűnő.

Anno domini 1809. megint csak insurgáltunk.

Az 1848/49-iki dicsőséges függetlenségi harczban, a mi katona a mi részünkön harczolt, az úgy desertált át a szebb ügyhöz az ellenség hadseregéből. A magyar nép pedig ösjelleme sugallatából ezt dalolta:

„Mindnyájunknak el köll menni!”

A magyar lesz ügyvéd, lesz mérnök, lesz úr, lesz burocrata, lesz művész, lesz minden a világon, hogy megkereshesse kenyerét, — de mért lenne katona? Hiszen úgyis mindenki az, ha kell. Hát a katonáskodás is kenyérkereset? Hiszen az általános hazafiúi kötelesség, ha rákerül a sor.

Ez még ma is a magyar nemzet általános dispositója. S ebben van logica is, van lendület is, — hanem azért fáj és egyre fáj és mindjobban fáj, hogy Karczagon és Hajdúböszörményben csak úgy, mint Debreczenben vagy Szegeden, a nagy magyar néptengerben ott van

egy-egy kis szilárd osztrák sziget — a katona. Nem az, a ki nagy tömegben bevonúl a borjú alá s három évig teszi, a mit neki parancsolnak. Hanem azok, a *kik parancsolnak*, azok képezik az idegen szigetet. A magyar társadalom testén egy tag, egy igen jelentékeny, erős tag, nem magyar.

De, mintha mégis kezdenénk már kibontakozni hagyományos és lendületes logicánk circulus vitiosusából. Mintha nagy lassan, de mégis fejlődésnek indulna már a hivatásos magyar katonai osztály. Mintha mégis construálódni kezdene már a magyar katona-typus. Mintha már nem enyésznek el, nem assimilálódnék teljesen a magyar individuum a nagy chablonhoz, melyben egyforma *osztrák tiszté* gyúrnák a németet, a horvátot, a rácot, az oláht, a polyákot, a csehet, a taliánt — és a magyart. Mintha a magyar nemzeti génusz már mégis küzködnék a chablonnal s mintha e küzdelem megteremtené a *magyar katonát*. Mintha már mégse volna lehetetlen teljes szívvel, lélekkel, jó, hivatásos katonának lenni a nélkül, hogy sajátos és lényeges nemzeti jellemét elveszitené a magyar.

A honvédség maga a hivatásos magyar katona megalkotásában csak nagyon *speciális* részt vesz. Ez lefordítja magyarra szórul-szóra — s nyelvi tekintetben vajmi rosszszúl — az osztrák reglement-okat és az osztrák tiszteket. Idővel tán a honvédtiszt kifejlődik egy külön, nemzeti typussá, de ma még alig egyéb, mint több munkával megterhelt, kevesebb chic-kel reprezentáló, magyarul kommandirozó osztrák tiszt. A magyar katonának ott kell megteremtődni a nagy, milliónyi hadseregben, melyhez erős féljussunk van. És ezt a honvédség inkább akadályozza, semmint előmozdítja. Igen sok magyar tiszteket von el a hadseregtől, a mi a honvédségnek javára, de a hadseregnek és a hadsereg magyarságának kárára van.

«*Eppur si muove*,» — az idegen *tohuwabohu*-ból mégis kezdenek már kibontakozni a *magyar katona* formái.

A processus, ahogyan ez történik igen érdekes. Még érdekesebbé lesz azzal, hogy egy igen érdekes férfiuban, *Fejérváry Géza* báróban, honvédministerünkben figyelhetjük meg legjobban.

Fejérváry Géza báró magyar eredetű, rangbéli osztrák katona fia. Úgynevezett «*Tornisterkind*.» A katonát dobják Kolozsvárról Brünnebe, Brünneből Zágrábba, Zágrábból Szolnokra, Szolnokról Bécsbe, Bécsből Przemyslbe, — a sok ide-oda hányatás közt, tán éppen útközben születnek meg gyermekei, a kiket azután a tornisterbe pak-

kolva visz tovább. Az ilyen «*Tornisterkind*»-ek illetősége igen sokszor, nemzetisége majdnem mindig kétes. Anyanyelve a *kaszárnyánémet*, mely a szép hochdeutschhoz nincs sokkal közelebb, mint akár az erdélyi szász-dialectus.

Ha akad olyan «*Tornisterkind*», a kiben mégis megnyilatkozik ősei nemzete, hazája és nyelve iránt némi melegebb érdeklődés és vonzalom, úgy annak organizmusában föllelhetők az átöröklés tanának legerősebb és legszebb bizonyítékai. Milyen ősi, romlatlan magyar csira az, mely még ilyen körülmények között sem vész ki teljesen! A hazafiság minő fényes példája virult volna ki ebből a hazai földön!

Fejérváry Géza báró minden idegen környezet és minden kadétiskola daczára sem feledkezett meg soha arról a nemzetről, a melyből eredt. Kitünő osztrák katonává lett, szerette hivatását, lelkét áthatották a nagy császári Habsburgarmadia tradíciói, — de szíve mélyén mindig lappangott egy meleg érzés a magyarok iránt. Igyekezett magyarul tudni, többet is, mint a mennyi a »*Dienstgebrauch*»-ban okvetlenül szükséges. (Erre ugyanis osztrák katonai felfogás szerint néhány magyar káromkodás teljesen elegendő). És *Fejérváry Géza* báró tudott is elég jól magyarul, már fiatal tiszt korában is. Hasznát is vette ősei nyelvének. Mint táborkari tiszt az olasz hadjáratban oda ugrathatott egy magyar huszárcsapat élére s meg tudta mondani a huszároknak, hogy »*utúnam fiúk!*» Ezek ugyan a német kommandóra is utána mentek volna, addig, a meddig lehetséges. De a magyar haranguirozásra utána mentek oda is, a hová berontani már szinte lehetetlenség. Sok ott is hagyta a fogát, de a kik visszajöttek, azok kihozták magukkal nem csak őt magát, hanem az ő részére a Maria-Theresia rendet, a legmagasabb katonai kitüntetést is.

Alig szenvedhet kétséget, hogy az a vitézség és az a kedves nyalkaság, melyet a fiatal táborkari tiszt a magyar csapatoknál a harcban annyiszor látott, mind jobban és jobban meghódította őt ama nemzet részére, melytől a viszonyok elszakították.

Sok magyar születésű tiszt, a mint magasabb és magasabb rangba lép, fokról fokra veszt valamit magyarságából. *Fejérváry Géza* báró annál magyarabb lett, minél feljebb jutott.

Föltétlen, kizárólagos, vagy éppen chauvinista magyarrá persze soha sem lett. Hűségében és szeretetében a feketesárga zászló iránt, növekedő magyar öntudata soha egy percre sem rendítette meg. Ezt sok magyar ember rossz néven veszi tőle, pedig ez nagy szerencséje a hazának. Mert, ha *Fejérváry Géza* báróban a katona és a magyar egyensúlya az utóbbi javára megbillent volna, kapitánykorában szépen ajánlotta volna magát a Reichskriegsministeriumnak és eljött volna haza penzióba, — mint annyi más.

Pedig nagy kár lett volna. Mert ő benne nemcsak katonai vitézség és hűség van, — a mi a hadseregben nem ritkaság, — hanem feltűnő adminisztráló és különösen organisáló tehetség is, a mi bizony a hadseregben ritkaság. Ámde ő maradt s tette kötelességét. S ime,

egyszerre organisáló s adminisztráló tehetségének oly teret nyitott a felség akarata, melyben nemcsak mint katonának, hanem mint magyarnak is kedve telhetett.

A trónnak és a monarchiának mind több és több hadi erőre lőn szüksége. A közös hadsereg egymagában, bármily nagyra növeszték is, nem látszott elegendőnek arra, hogy majdan a vajdó roppant világháborúban betöltse az első vonalat. A magyar honvédségre esett a legmagasabb katonai körök tekintete. Ezt kell odafejlesztetni, ezt kell úgy szervezni, hogy bármikor föl lehessen vezetni a hadsereg mellé az első vonalba.

Ki képes és ki alkalmas erre?

Fejérváry Géza báró, — ez iránt nem volt kétség. Nagy tehetség, föltétlenül hű, megbízható — és magyar.

A jeles katona, »*ein treuer Diener seines Herrn*» eljött honvédelmi államtitkárnak. Évekig ernyedetlenül dolgozott óriási feladatán, a nélkül, hogy nemzete ismerte volna, a nélkül, hogy magyar részről valami nagy bizalom környezte volna.

Mert ő mindig okosan, erélyesen és czélszerűen szokott cselekedni, de sohase politikusan és sohase tapintatosan. Halhatatlan érdemű negyvennyolczas honvédtiszteknek kellett például az ő regiemje alatt penzióba menni, mert előregedtek. Ő csak azt nézte, hogy öregek és nem harcosoknak valók már, — a magyar közönség csak azt, hogy negyvennyolczban hősök voltak.

Hanem azután kezdett a szigorú, katona-államtitkár működésének nagy láttatja lenni. A honvédség a keze alatt hasonlíthatatlanul jobb fölszereléssel, katonásabban, ügyesebben, nagyobb tömegekben kezdett a közönség szemé elé vonulni, mint azelőtt. Mindinkább veszté a nemzetörökszerű vonásokat s mindinkább kezdett hasonlítani egy kemény hadsereghez. És a honvédruharaktarak tellettek, a tartalék-szerek, fegyverek, lovak — és legények evidentiális számai imposansak kezdtek lenni, — szóval a honvédség hatalmasan kinőtt az eredeti szűk keretéből, a nélkül, hogy magyarságán akármi komoly csorba esett volna.

Ezzel megszűnt a magyar részen is minden bizalmatlanság *Fejérváry Géza* báróval szemben. Elfoglalhatta a honvédministeri széket és beléphetett a magyar politikai arenába is.

Be is lépett, a mi különösen kezdetben felette furcsa lehetett az altábornagy urnak. Nem tanulta ő azt soha, hogy az embert más is legorombíthatja, nemcsak a »*Vorgesetzter*». De vajmi hamar beletanult a parlamenti szócsatába is, a mi szintén csak azt bizonyítja, hogy agy-organismusa és vérmérséklete nem osztrák, hanem magyar. Ma már igen kitünő parlamenti csatár. Különösen a ripostban nagy mester. A közbeszólókat senki sem tudja olyan gyorsan és csattanósan visszadobni, kinevetetni és elhallgattatni, mint ő. Ministertársai közt még Weckerle érti ezt, de ennek a ripostjaiban ha több is néha a mag, általában kevesebb a fürgesség és a kellem.

Hogy jó politikus is egyúttal *Fejérváry Géza* báró, azt nem mondhatnók. Egyáltalán nem politikus. Ügylátszik nincs is a politikához legcsekélyebb kedve sem. Ő csak katona marad mindig, ki még *katonai politikát*

sem csinál, csak végrehajtja és megvédelmezi azt, a mit mások csinálnak. Tán ezért véd nem egyszer rossz ügyet. Parlamenti taticusnak meg éppen igen gyöngé. Minden ügyét akkor védi, mikor legrosszabbak a chanceai és úgy, a hogyan az a legnépszerűlenebb.

De a folytonos népszerűtlen szereplésben mégis egyre nő a népszerűsége. A parlamentben még azok is igen szeretik, a kik a szélsőbalról a legtöbbet szidják. A sajtó rokonszenvét igen megnyerte. Az országban úgy beszélnek róla, mint kitűnő katona-ministerről, ki arra van hivatva, hogy a közös hadsereg kormányzatának élére állíttassék.

Előbb-utóbb oda is fog állíttatni, ha ugyan erre ma már nem túlságosan *magyar* ez a szeretetreméltó s nagytehetségű *katona*.

Este van....

Nem járok társtalan már, idegen,
A nyüzsgő nép közt úgy mint hajdanán:
Egy édes árny karöltve jár velem.

A gondolat fősége homlokán,
Szeme szememmel egy irányt követ:
Úgy járunk együtt, egymás oldalán.

A jobbik ő, a tisztább, nemesebb!
A lélek ő és én a szó vagyok:
Két jó barát, ah, jobb már nem lehet.

A merre járunk, az út felragyog,
Mintha arany hajával söprené
S az út porába szórna csillagot!

»Mig lelkelem lelkedet fölleheté,
Egy élet elmúlt és most este van:
Megyünk, megyünk a lejtőn lefelé.«

Egy kézzorítás, meleg, hangtalan,
Hű társamtól a néma felelet:
»Egy élet elmúlt és most este van.«

Kiss József.

A nagy emberek dicsőségük egy negyedrészt *dicsőségüknek*, két negyedrészt a szerencsének és az utolsó negyedet büntetteiknek köszönhetik.

Ugo Foscolo.

Apró gondok *gyöngéddé*, nagy gondok *keménynyé* és *vaddá* tesznek bennünket.

A fájdalom büszke és daczossá teszi áldozatait.

Shakespeare.

Az íj meghajlítva mutatja csak erejét.

Grillparzer.

Barátok! Senki sem jóbarát.

Aristoteles.

Sirius.

Irta:

HERCZEGH FERENCZ.

(Vége.)

A következő pillanatban a térdelő generális halántékát egy kemény ökölcsapás érte. Mikor homályosuló szemekkel, szédülve emelkedett föl, egy izmos kéz torkon ragadta és kilóditotta az ajtón. A küszöbön megbotlott és hosszában elvágódott a folyosó kövezetén. Az óriás talpra szökött és vérben forgó szemekkel akart ellenének rohanni, — Tibor Ákos kardja hegyével fogadta.

— Nem marakszom veled, de leütlek, ha közelemben jössz.

A generális fegyvertelen volt; a falnak támaszkodott és két kezébe fogta fejét.

— Ezt nekem! hörögte.

— Rendelkezésedre állok, a mikor akarod, mondta a százados, úgy találta, hogy egy Tibornak elég volt ennyi a megaláztatásból.

— Igen, reggel, ha nálam is lesz kard! kiáltotta Gergely, villogó szemekkel.

— Mikor?

— Reggel, a mint kivilágosodik, — hét óra után.

— Hol találkozunk?

— Künn valahol, — az országúton, — a réten, — a három nyárfa alatt . . .

— Ott leszek.

A generális távozott, néhány lépcső után visszafordult.

— Jegyezd meg, ha nem leszel ott, lófarkon hurcoltatlak ki! mondta összeharapott fogakkal.

A százados egy megvető kézmozdulattal felelt csak.

Zina a rémülettől mereven, tágra nyitott szemekkel ült a kereveten. A kapitány halkán közeledett hozzá, aztán szeliden fölemelte fejét. A leány állán egy apró, véres karmolás látszott, szeméből egy nehéz könnycsepp gördült alá.

— Ne féljen gyermekem, mondta Tibor Ákos, nem fogják már bántani.

Zina megfogta a simogató kezét és lángoló arcához szorította.

— Most már jól van minden, nem félek, hallatszott csendes zokogásából. Ön nem fog elhagyni?

— Mellette maradok, míg elhagyja a kastélyt. Egy óra múlva úgy is ki fog világosodni.

Azzal elzárta az ajtót, az asztalra tette meztelen kardját. Nem bizott túlságosan ősapja lovagiasságában.

— Ön meg fog vívni ezzel az emberrel? kérte a leány hirtelen rémülettel.

— Ne féltsen! mondta Tibor mosolyogva, miközben leült melléje, — értek kissé a vívás mesterségéhez.

— Ha ön meghal, utána halok, suttozta a leány meggyőződés hangján, aztán öntudatlanul a százados keze után nyúlt, melyet fogva tartott.

Mindketten elhallgattak. Tibor érezte, hogy a leány ujjából egy delejes áram ömlik át testébe, mely édes lángba borítja egész valóját. Nem mert mozdulni, de úgy találta, hogy boldogság volna így eltölteni az örökkévalóságot. A szoba csendjét egy óra ketyegése zavarta csak, az ablakon beáradó sápadt reggeli fény birokra kelt a mélyen leégett viaszgyertyák fényével. Zina feje lassan lesíklott a kerevet támlányáról és megpihent a férfi vállán. Tibor azt hitte, hogy elnyomta az álom, — mikor azonban föléje hajolt, szeme találkozott a leány tiszta, szelid tekintetével.

— Ha ön meghal, én is meghalok, ismételte fátyolozott, panaszos hangon.

— Mért meghalni? kérdezte a százados szokatlan megindulással.

A leány nem felelt mindjárt. Kissé mozgatta csak ajkát, arcán egy mosolygó gödör jelent meg, aztán hosszan, csodálkozva, szemrehányóan tekintett reá.

— Hát ön nem szeret? kérdezte alig hallhatóan.

Az ablakon át a fölkelő nap egy villogó sugara verődött a szoba menyezetére. Zina határtalan odaadással, szerelemittasan tekintett Tibor Ákos szemébe.

E pillanatban kopogtatás hangzott az ajtón. Egy komorna, sokat jelentő mosolylyal jelentette Tibornak, hogy a signorina kocsija előállott. A százados lekísérte Zinát, aztán utána szállt a kocsiba.

— Útja a három nyárfa mellett halad el, — majd ott kiszállok . . .

Szótlatlanul ültek egymás mellett, a leány egy pillanatra sem vette le róla szeméit. Néha keblére vonta a férfi kezét, — a százados ilyenkor érezhette szívének viharos dobogását.

A három nyárfa mellett egy cserjés állott. Tibor itt megállította a kocsit s az országútra figyelt. Most közelgő lödöbögés ütötte meg fülét. Tibor a harmatos gyöpre szökött és ajkához vezette Zina kezét.

— Zina, hiszed, hogy szeretlek?

— Hiszem, hogy még megtaláljuk egymást.

A generális lóháton jött, négy fegyveres csatlós kíséretében.

— Alkalmasint párbajsegédfélék, gondolta a százados.

Vagy harmincz lépésre tőle a lovasok megállottak; hárman a legények közül nyeregből szöktek le s kardot vontak, a negyedik a lovakat fogta.

— Az az aranyzsinóros, — mondta a generális, Ákosra mutatva. — Vágjátok le!

— Ej, nagyapó, hisz te útonálló vagy! kiáltotta a százados szintén kardot rántva.

A három csatlós dühös szitkok közt rohant neki. Kardja szikrázó ívet irt le a levegőben, aztán meghátrált, — az egyik csatlós pedig bezúzott halántékkal szédült a gyepre. A másik kettő meghökkenve állt meg.

— Rajta, üssétek le a kutyát! üvöltötte a generális.

A pengék ismét sisteregve fonódtak össze; a két csatlós vad kiáltásokkal biztatta egymást. Az egyik most kiejtette a kardot megsebzett kezéből. A százados heves támadással szoritotta vissza másik ellenét, aztán hirtelen a lefegyverzettre vetette magát és ketté hasította arczát.

Mielőtt azonban ismét kardja alá kaphatta volna fejét, egy vágás lesodorta tarkójáról a parókát, egy második vágás vállát érte. A generális diadalmas kiáltást hallatott.

— Vágjad, Ripacs, húsz arany az ára!

A százados érezte, hogy karja zsibbadni kezd. Homlokát egy irtóztató ütés érte. Most már nem gondolt védelemre, hanem nyilsebesen előre szökve, markolatig döfte pengéjét ellenfele mellébe. A legény hang nélkül összerogyott.

Tibor Ákos szétvetett lábakkal állott a küzdőtéren s lihegve törülte szeméiből a vért. Lábainál két halott feküdt, a sebesült a gyepre kuporgott, két markába fogta arczát. A negyedik csatlós káromkodva vesződött lovaival és nem mutatott valami nagy kedvet, hogy társait megboszulja. A százados végigtörülte véres kardját az egyik halott dolmányán s a generális felé tisztelgett. Valami isteni diadalmámor szállotta meg . . .

— Eh, nagyapó, nem vennél tőlem egy vívó leczkét?

A generális gúnyos kacajjal felelt, aztán két hosszú-csővű piztolyt vont ki kápája mellől és rövid galoppban lovagolt feléje.

— Ezt parirozd! mondta, fegyverét ellenének szegezve.

Tibor Ákos fölszivta fogai közt a levegőt . . .

— Vége a komédiának! mormogta homályosuló szemekkel.

A cserjés felől gyöngye sikoly hallatszott . . .

Mielőtt azonban a halálhozó lövés eldördült volna, a magasból félelmetes gyorsasággal növekedő bűgás hallatszott. Egy óriási madár csapott le a fellegek közül, most kiterjesztett szárnyakkal függött a fák koronái fölött. A magasból harsogó szózat hallatszott: Hozzá ne nyúljatok, ő nem közületek való!

— Épen jókor, mormogta a százados, ki érezte, hogy érzékei felmondják neki a szolgálatot.

A lovak remegve ágaskodtak föl; a csatlós halálra rémülten vágta magát arczra; a generális vadul nyertő paripája nyakára vetette magát és széleseben a kastély felé vágatott.

Tibor Ákos már csak annyit érzett, hogy két izmos kar átöleli s hogy lábai alatt süpped a talaj. Lethargikus álomba merült, de azért tisztán hallotta a Szírius rythmikus, egyhangú bűgását. Maga sem tudta meddig feküdt így, — egy perczig vagy egy évszázadig, mikor féláljulásában a tanár hangját hallotta.

— Mindjárt honn leszünk.

De most — mi volt ez? A tanár egy irtóztató ordítást hallatott: végünk van! neki megyünk egy meteor-nak! Egy fülhasító csattanás, — az egész mindenség egy pillanatra lángban áll, — aztán egy óriási fekete gömb zuhan a századosra, eltemetve, szétlapitva, összezúzva minden csontját.

— Ez a logikájából kiforgatott világrend! volt a százados utolsó gondolata.

III.

— Hamar! — utána kell futni! — leesett a völgybe! kiáltotta a Szergiusz-nyaraló kertjében a tébolydai igazgató, mikor a Szírius eltűnt a torony mögött.

Az igazgató, a szolgálkkal versenyt futva, megkerülte az épületet, az egyetemi orvos pedig, kinek nem voltak annyira edzett idegei mint kartársának, maga is remegő térdekkal maradt a rémülettől megdermedt Rózsa mellett.

Hosszú negyedóra telt el így kínos várakozás közepe, míg végre egy kertész jelentkezett a nyaralóban, kit az igazgató matrácokért és párnákért küldött. A legény azt mondta, hogy a gép roncsai ott hevernek vagy ötven lépésnyire a lejtőn, egy barackfa tövében, melyet gyökeréből kifordított; a tanárról annyit tudott, hogy eszméletlen állapotban vették ki a szétlapított vaspántok közül.

Rózsa görcsös zokogásra fakadt. Az orvos szelid kényszerrel szobájába vitte, hol komornájára bizta és rázárta az ajtót. Később döngő léptek hallatszottak a folyosón. Egy végtelen hosszú félóra mulva az orvos nyitott be Rózsához, felgyürt kabátújjal és élénk karbolszagot terjesztve.

— Legyen nyugodt, Rózsa, nagyobb baj is eshetett volna. Atyja még eszméletlen ugyan, de komolyabb sérüléseket nem szenvedett. Hanem tudja, micsoda érdekes felfedőzést tettünk? Atyja nem volt egyedül, a gépben találtunk egy másik eszméletlen férfit is!

— Egy másikat?

— Valami katonatiszt. Senki sem ismeri, azt sem tudják, hogyan került az ördögös masinába. A szegény rosszabbul járt mint atyja, — az esés alkalmával fejét belezuhant a gép üveg- és rézalkatrészeibe és rútvál összevagdalta magát. Hanem úgylátszik, megszokta már az

ilyféle koppanásokat, a teste legalább tele van régi sebforradásokkal . . .

Mialatt még azon tanácskoztak, valjon ki lehet a rejtélyes idegen, a betegszobából vad lárma hallatszott ki. Szergiusz visszanyerte eszméletét és harsogó hangon követelte a körülállóktól, boruljanak térdre és hallgassák meg az új revelátiót, melyet Isten szelleme sugalt neki, mikor a teremtés kódében mellette lebegett a vizek fölött.

A százados, a kin erős sebláz vett erőt, azalatt eszméletlenül feküdt a mellékosztályban; álmában egyre egy nevet emlegetett: Zina!

A nyaralóbeliek rossz éjt töltöttek. Rózsa az éj első felében ott virasztott atya mellett. Hajnal felé a tanár kiszökött ágyából és az égboltra tekintve, melyen már csak a sarki csillag ragyogott, a Sziriusz szót hangoztatta s az ablakhoz rohant, — az ápolók még jókor elfogták. Az orvos, belátva, hogy a halasztás veszélyvel járhat, Szergiuszt korán reggel a legnagyobb csendben átszállította a tébolydába.

A leány bús megadással értesült a történekről. Nem affektált valami túlságos nagy gyászt, tiz év óta volt ideje hozzátörödni atya betegségéhez.

A délelőtt folyamán a százados is magához tért és miután sokáig csodálkozva tekintett végig orvosán, azt a kérdést intézte hozzá, kihez legyen szerencséje? Az orvos mosolyogva nevezte meg magát és visszaadta a kérdést.

— Tibor Ákos vagyok. De mondja, kérem, mért nem visel ön parókát?

Az orvos felelet helyett megtapogatta a beteg üterét, a százados arcát pedig hirtelen pir futotta el.

— Bocsánatot kérek, hebegte zavartan, nem tudtam, hogy a tizenkilencedik században méltóztatik élni . . .

Azzal a fálnak fordult és egészséges álomba merült. Az orvos pedig diadalmasan sietett Rózsához.

— Megvan! Most már tudjuk kicsoda, — Tibor Ákos gróf!

— Az oroszlánvadász?

— Az oroszlánvadász, a léghajós, a lóidomító, a tonkingi önkéntes, — szóval: a nemzetközi vészmadár, a ki ott van mindenütt, a hol fejbetörésre kerül a sor. Csodálom, hogy első pillanatban reá nem gondoltam!

Délután a sebesült felkönyökölt ágyában. Először kíváncsian megtapogatta fején a kötést, aztán sokáig figyelmesen szemlélte a szoba berendezését, végül megakadt szeme a vöröskeresztes ápolónőn.

— Tetszik valami? kérdezte az ápolónő.

— Legyen szives, mondja meg, minő dátumot írunk? kérdezte a százados óvatosan.

— 1885-ik évi október 29-ik napját, felelt az ápolónő, ki megszokta már, hogy lábetegei csodálatosnál csodálatosabb kérdéseket intéztek hozzá.

— És mi történt velem?

Az ápolónő elmondott mindent, úgy a hogy tudta. Beszálltak abba a gépbe, a gép pedig leesett a toronyról és legurult a zöldsárga kertbe. Úgy hozták föl önöket matraczokon. Ez az egész.

A beteg hitetlenül ringatta fejét, jó sokára újra megszólalt.

— Ugy-e bár, a fejemen két vágás van? Egyik mély, — ez a homlokomon meg lapos?

— Igenis, méltóságos úr!

— A vállamon is megsebesültem?

— Igen!

— Látssa! Most húzza ki a kardomat hüvelyéből és nézze meg, — mit lát a pengén?

Az ápolónő megtette a kívánságát.

— Egy barna folt.

— Vér!

— Azt hiszem rozsdá . . .

A sebesült figyelmesen nézte a pengét, majd azt mormogta: hat órai kurta vasat a zsványynak! Azzal kedvetlenül fordult a fálnak. Később újra felriadt, — eszébe jutott valami.

— Nézze meg, kérem, mi van az attillám zsebében?

— Szivartárcza, — fehér selyemkendő, — pénz, — lám! egy női keztyű . . . rózsaszínű selyemkeztyű!

— A keztyűt! a keztyűt!

A százados csillogó szemekkel, lángvörös arcczal ült ágyában. Sokáig nézte a keztyűt, aztán beszívta illatát.

Mikor az orvos később meglátogatta, kiküldte az ápolónőt.

— Hol van Szergiusz tanár? kérdezte.

— A tébolydában.

— Helyes, nagyon helyes; — kérem, doktor úr, szál-litasson engem is oda és adasson rám kényszerzubbonyt . . .

— És ugyan miért?

— Mert kötni való bolond vagyok. Nem hiszi el? Majd bebizonyítom! Ugy-e bár, a Sziriusz indulása és esése közt nem sok idő telt el?

— Alig egy másodperc. A gép felágaskodot és lebukott a toronyról.

— Én pedig ez idő alatt egy hosszú kalandott éltem át.

— Álom, százados úr, lázas álom, semmi egyéb. Az alvó érintése, — valami illat, a mely orrába csap, — a zaj, mely fölébreszti, — ez néha elég arra, hogy képzelete egy pillanat alatt a megelőző események hosszú láncolatát dolgozza ki . . .

— Jól van, de a keztyű! Álmomban találtam és ime, itt van!

Az orvos kezébe vette a keztyűt és elmosolyodott.

— Gondolkozzék csak, hol járt, mielőtt ide jött?

— Lássuk! Azelőtt való éjjel a kaszinóban játszottam, — sokat nyertem, — aztán mulattunk, nagyot mulattunk . . . Czigány, bakatori, St. Julien, pezsgő, — sok pezsgő, — Giza, Milli — eh!

Hirtelen elhallgatott.

— Azt hiszem, — mondta később — mégis csak álom lehetett. Aztán halkan tette hozzá: kár, hogy csak álom volt!

Az orvos azt mondta a házikisasszonynak, hogy a sebesült állapota már annyira megjavult, hogy le lehetne szállítani a helyőrségi kórházba.

— Nem, mondta a leány, a gróf maradjon itt, míg kedve tartja. Ő részese volt atyám balesetének, sőt meglehet, hogy áldozata atyám rögeszméjének, — szeretném, ha némi elégtételt nyújthatnánk neki . . .

Néhány nap mulva a beteg már cigarettázva sütkérezhetett az ablakon beáradó verőfényben.

— Álom volt, vad álom! ismételte magában.

Egyszerre a szemeit kezdte törölni. Mi ez? Nappal is kísértének már a szellemek? Az az elbűvölő álmkép, Rozina, a velencei Zina, világos nappal megjelent előtte. Egy perczre megjelent a szemben levő ablak függönyei közt, — élve, virulva, bájos közvetlenségben, — rávetette szemeit, virágaival babrált, aztán ismét eltűnt a szoba mélyében . . .

Tiboron babonás izgatottság vett erőt. Nem szólt senkinek, de a nap hátralevő részét az ablak függönye mögött töltötte, este pedig, miután a kedves kísértet nem akart többé mutatkozni, kedvetlenül feküdt ágyába.

Izgatottsága még másnap is tartott, az orvos egy csepp lázt észlelt rajta.

Néhány nap múlt el így. A százados már már megbarátkozott a gondolattal, hogy túlizgatott képzelete ismét valami hallucinációval fogott ki rajta, mikor estefelé a titokzatos ablak mögött halk zongorahangok szólaltak meg. Egy lágyan csengő alt-hang kezdett dalolni.

»Tegnap este gondolámban

Ült a szőke bájos gyermek . . .«

La biondetta! A százados mozdulatlanul, lehuny szemekkel állott helyén és viszafojtott lélegzettel szivta magába a csodálatos dallam minden akkordját.

— Rummal parancsolja a téát? kérdezte háta mögött az ápolónő, a csészével csörömpölve.

Tibor ajkához emelte ujját.

— Csitt! Hallja?

— Igen, a kisasszony dalol.

A százados zavartan tekintett reá.

— Miféle kisasszony?

— Szergiusz kisasszony — Rózsa kisasszony . . .

— Rózsa, — Rozina, — Zina!

A zene elhallgatott.

— Adja rám az attilámat, mondta Tibor rekedt hangon, át kell mennem, végére kell járnom a dolognak . . .

Botjára támaszkodva, gyors léptekkel biczegett át s bejelentette magát.

A házi kisasszony szeretetreméltósággal fogadta, mintha régi jó barátok volnának. Meglátszott modorán, hogy gyermekora óta egy amerikai lady szabadságát élvezte. A százados egy székre támaszkodott és tág szemekkel bámult reá. Semmi kétség — ő az! Ugyanaz a délczeg termet, az a tömör, kissé barna arc, ugyanazok az okos szemek. S a mi meglepő, májdnem lesujtó hatást gyakorolt reá, az egy apró, kerek angolfasztrom volt a leány állán, ugyanazon a helyen, hol Zina a karmolást kapta, mikor a generális gyalázatos támadása ellen védekezett.

— Annyira sápadt, rosszul érzi magát? kérdezte a leány aggódva.

— Semmi, köszönöm, egészen jól vagyok!

A nevelés hatalma, a társadalmi szokás, de főleg egy határozott, tiszteletet parancsoló vonás a leány modorában, — mindez oly erősnek bizonyul, hogy a százados képes volt rátérni arra a közönyös beszéd tárgyára, melyet Rózsa megpendített.

A leány később észrevette, hogy vendégének szeme folyton arczára van szegezve, — legalább azt mondta:

— Lássá, én is megsebesültem, a papagályom megkarmolt.

Azzal kerek állához szorította kendőjét. Tibornak úgy rémlett, mintha a kendő alá egy könnyű, ravasz mosoly rejtene s mintha e mosolyban volna egy csepp szeretetreméltó impertinencia is.

Végre távoznia kellett. A folyosón megállott, — a megoldatlan kérdések egész raja ostromolta. Zina él, a bájos álomkép testet öltött, — de miért nem akar reá ismerni? Amaz emlékezetes éjjel azt mondta neki a Tiborkastély tavának partján: viszont fogjuk egymást látni és meg fogjuk egymást ismerni! Igéretének felét beváltotta, mikor fogja beváltani másik felét?

E pillanatban zongorahangok szólaltak meg odabenn, aztán ismét ama dal: la biondetta! Ah! Zina hát megelégedte már a bujósdit s most e dallal akarja visszacsalni, hogy aztán kaczagva boruljon a nyakába . . .

A százados maga sem tudta mit tesz, mikor már újra benyitott a szobába.

A leány csodálkozva emelkedett föl a zongora mellől.

— Zina! kiáltotta Tibor kiterjesztett karokkal.

A leány nem futott nyakába, hanem meghökkenve, zavartan, lángvörös arcczal hátrált meg. Szeme a csengettyű gombját kereste. Aztán meggyőződhetett, hogy nincs mitől félnie, a százados megszegyenülten, alázatos magatartásban állott előtte.

— Ön rosszul van, százados úr?

— Bocsásson meg, — az a dal! — de már elmúlt . . .

A leány aggódva tekintett reá.

— Talán jó volna, ha értesítenék azt a hölgyet, a kit megnevezett, — Zinát?

— Zinát? És ön nem tudná ki az? kérdezte Tibor, élesen szemébe tekintve.

— Csak annyit tudok, hogy ön nagyon szeretheti, — az orvos, az ápolók azt mondták, hogy lázában egyre Zinát kívánta. Talán huga, vagy — jegyese?

Tibor fejét rázta, valami indokolatlan keserűség lepte meg. Jó ideig elgondolkozott, aztán elszántan kérdezte:

— Kisasszony, józan eszem érdekében kérem, mondja meg: ismeri a Bappo Rozina nevet?

— Ismerem, mondta Rózsa elcsodálkozva; hisz az a dédanyám neve!

Tibor rémulten tekintett reá, gondolatai végleg megzavarodtak.

— Szergiusz Lőrincz vette el, folytatta a leány, a ki Mária Terézia idejében kancelláriai hivatalnok volt. Azt mondják különben, hogy nagyon hasonlítok dédanyámhoz . . .

— Nagyon hasonlít! visszhangozta Tibor tompa hangon.

Rózsa egy a falon függő régi, megbarnult képhez lépett.

— Lássá, ez az arczképe. Ha pudert hintenék a hajamba, azt hihetné, hogy én vagyok. A kép azelőtt atyám tornyában függött, — valószínűleg ott látta?

A százados felszökött helyéről s a képhez lépett. A keret fejn két angyal egy cartouchet emel, melybe e szavak vannak írva: «Rozina Beppo — Venezia — 1746.» Most már visszaemlékezett, hogy látta. Látta, még reá is köszöntötte poharát. Még valami jutott eszébe.

— Énekesnő volt Rozina Beppo?

— Nem tudom, meglehet, hogy édes atyám tudná megmondani.

Tibor kezdett magával félig-meddig tisztába jönni. De a dal, a dal!

Rózsa erre is készségesen megadta a feleletet.

— Gyermekkoromban ragadt reám, mikor atyámmal Velenczében jártam. A gondolierek dalolják esténként a lagunákban. Nemrégiben — magam sem tudom miért? — ismét eszembe ötlött. Valami ragadós dallama van, folyton a fülembe csengett, szinte üldözőbe vett. Gyakran szoktam dalolni, csakhogy szabaduljak tőle.

— Úgy kell lenni, hogy akkor is dalolta, mikor a nyaralóba jöttem. Kezdem érteni!

Rózsa kérdőleg tekintett reá, ő még semmit sem értett az egészből. A százados, ki még most sem nyerte vissza hidegvérét, nem vette észre, mekkora udvariatlanságot követett el, midőn magyarázat nélkül elbúcsúzott és szobájába biczegett. Belátta, hogy nem alkalmatlanok tovább is a háziaknak és hogy reá nézve is tanácsosabb, ha e titokzatos ház légköréből mielőbb távozik. Rövid elhatározással elküldött inasáért, becsomagoltatta kevés holmiját, kocsit hozatott és még az nap este búcsúlátogatásra jelentkezett a házikisasszonynál.

Rózsa kalappal fején fogadta, épen hosszú keztyűivel babrált.

— Én is lemegyek a városba, mondta búsan, nincs már mit keresnem e szomorú házban. Az orvos ma végre megengedte, hogy meglátogassam szegény atyámat, — atyám egyre ön után kívánczik.

— Akkor el fogom hozzá kíséni, ha megengedi.

A leány fejével bólintott.

— Nem mertem önt megkérni, de vártam, hogy velem jön. Köszönöm. Meglehet, hogy jelenléte megnyugtatta atyámat.

Vagy egy óra mulva becsöngettek a nyaralószerű épületbe. A beteg egy barátságos szobában feküdt; már

huszonnégy órája, hogy kevés megszakítással, folyton aludt. Mikor a fiatalok benyitottak hozzá, mintegy titokzatos érintésre fölriadt.

— Vigyázzatok, suttogta, vigyázzatok, mert kémekkel vagyok körülvéve. A világ urai féltik tőlem uralmukat, megirigyelték hatalmamot és ártalmatlanná akarnak tenni. De én nevetem erőlködésüket. Én meghalok, de az eszme él és élni fog te benned, Tibor Ákos!

Aztán leültette maga mellé a századosot és nagy tüzzel közölte vele a jövőre vonatkozó terveit, meghagyva neki, minő javításokat eszközöljön a Sziriusz szerkezetén. Tibor szórakozottan hallgatta a beteg tudós fellengős képtelenséget. Ha hébe-korba felpillantott, szeme találkozott Rózsa könnyes tekintetével, ki mozdulatlanul állott az ágy fejénél. Szergiusz később ismét elálmosodott, az orvos e tünetből egy közeledő krízisre következtetett. Rózsa letette kalapját és kijelentette, hogy atyja mellett fog virrasztani, a százados pedig úgy érezte, hogy neki sem szabad még távoznia.

Az orvos és Rózsa a beteg ágya mellett maradtak, Tibor a mellékszoba kerevetén ült. A beteg lihegése áthallatszott hozzá.

Hajnal felé Szergiusz hirtelen felriadt mély álmából és a százados után kíváncszott.

— Megesküdtetek már? kérdezte.

Rózsa megütközve tekintett reá, Tibor ajkába harapott. A beteg dühösen fakadt ki.

— Ej, így vagyunk? Kicsalltad titkomat, megosztotad velem dicsőségemet s most nem akarod elvenni a leányomat?

Az orvos egy kérlelő pillantást vetett a századosra, Tibor megértette s azt mondta:

— Nem rajtam mult, hiszen tudod, hogy beteg voltam.

— Fogjatok kezét! parancsolta Szergiusz kevés gondolkodás után.

— Nos, most isten és a világ előtt eljegyezzek egymásnak, atyai hatalmamnál fogva . . . fiam, öleld meg a menyasszonyodat.

A százados karjaiba zárta a leányt és ajkával könnyen megérintette haját.

Rózsa aztán vizet adott atyjának, a százados pedig ismét átment a mellékszobába. A leány kis idő múlva utána jött. Zavartan megigazította haját a tükör előtt, aztán lángvörös arczczal, de bátran leült Tibor mellé.

— Szegény barátom, ön nagy keresztet vállalt magára, mikor ily szerencsétlen emberek közelébe jött, minők mi vagyunk. Reménylen, megbocsát szegény atyámnak?

— Örökké áldani fogom emlékét, neki köszönhetem életboldogságomat.

A leány rémülten riadt föl.

— Százados úr, hova gondol? Egy elgyötört, beteg agy . . . Nem, nem, hisz ön nem is ismer!

— Ismerem, régóta ismerem. Mit akar? Arczára van írva, hogy jó, nemes, tiszta, — én nem vagyok az, de tudnia kell, hogy ön mellett én is azzá leszek.

Rózsa zavartan rázta fejét.

— Ne gúnyoljon, ne gúnyoljon! Gondoljon ő reá, a kit annyira szeret, Zinára!

— Zinára gondolok. Tudja ki az? Elmondom. Egyszer — álmomban-e vagy ébren, az most már egyre megy — egy csodálatos mesevilágban jártam, — ott feltaláltam Zinát. Mit mondjak? Szép volt, jó, édes — mint maga. Éreztem, lelkemből mint emelkedik a felszínre az a kevés jó tulajdonság, a mi bennem és megmaradt. Ő szegény volt és alacsony származásu és én meg akartam érte halni; mikor pedig sajtó szívvel visszajöttem a valóságba, megláttam önt és fölismertem önben Zinát.

El voltam kábulva, térdre akartam borulni, azt akartam mondani: itt vagyok, szeretlek, nem eresztelek többé! Akkor történt meg velem először, hogy gyáva voltam egy nővel szemben.

A százados, kit tüze szokatlan ékesszólásba ragadt, hirtelen elhallgatott. Most vette csak észre, hogy kezében tartja a leány kezét. Rózsa néhány eredménytelen kísérletet tett, hogy kiszabadítsa újjait, aztán visszavetette fejét a pamlag támlányára és bal kezével elfödte lángvörös arczát.

— Nem vagyok babonás, mondta Tibor halkán, de lássa, én azt hiszem, ereinkben két régóta elhalt szerelmes vére folyik, kik új életre ébredtek, hogy szerelemmel tegyék jóvá a mult szenvedéseit . . .

Mindketten elhallgattak. Tibor érezte, hogy a leány újjaiából egy delejes áram ömlik át testébe, mely édes lángba borítja egész valóját. Nem mert mozdulni, de úgy találta, hogy boldogság volna így eltölteni az örökkévalóságot. A szoba csendjét egy falióra ketyegése zavarta csak, az ablakon beáradó sápadt reggeli fény birokra kelt a lámpa fényével. Rózsa feje — mintha egy ellenállhatatlan kényszernek engedne — lassan lesiklott a kerevet támlányáról és megpihent a férfi vállán. Tibor azt hitte, hogy elnyomta az álmot, — mikor azonban föléje hajlott, szeme találkozott a leány tiszta, szelid tekintetével.

— Ha akarja, nevezzen ezután Zinának, mondta Rózsa alig hallhatóan.

Vadászok, vadászhistóriák.

Apor Péter, a „*Metamorphosis Transsylvaniae*“ írója, a mult század elején siratván »a régi jó időköt«, az ösök vadászatáról ezeket hagyta emlékezetben: »— senki abban az időben (1690 előtt) vadászni járván, vadhoz nem lőtt seréttel; az, kinek serétes puskája volt az urak között, soha vadhoz véle nem lőtt, csak madarakhoz. Az vadhoz akkor stuczból, tersényiből, pulyhából egyess golyóbissal lőnek vala, ha találta ott maradott; ha nem találta, ritkán ment el sebben, sőt mintegy törvénye vala abban az időben a vadászoknak, hogyha annál nagyobb főember volt is: ha vadhoz lőtt s nem lőtte, vagy vért vagy szört elé nem hozott, plágalapocskát hordozván magukkal, azt jól megcsapták, vagy fiatal fát vágtanak le alatta. Azért olyan bő vala akkor a vad, hogy bár a falutól ne mentél volna igen messze, mégis elég vadat találtál volna; most pedig mióta a flinta bejőve és seréttel kezdenek lőni vadhoz, minél több vad megyen el sebben, a mely aztán haszontalanul döglök, mint a ki úgy esik el, hogy hasznát vegyed: azért szükült így el a vad.«

Erdélyben mai napig sok a jeles vadász és pedig nemcsak az urak között, de a parasztrenden is. A néhai nemzeti fejedelmek, a kiknek síri álmát leggyakrabban parlamenti szónokaink háborítják meg kis időre, tanúkul idézvének őket közjogi kérdésekben, jobbára nagy, néha szenvedélyes vadászok voltak. János Zsigmond beteges, vézna alkatú férfi, de szeretett vadászni, s az évekig sarkában óálkodó halál szinte vadászat közben lepte meg. Bethlen Gábor annyit és annyiszor hadakozott a »házáért és a religióért«, hogy »esztendőben háromszor-négyszer ha kiment vadászni, kopója circiter ötven, ha volt, két peczér azokhoz«; de második felesége Brandenburgi Katalin »igen gyönyörködven a vadászatban«, a fejedelem parancsából Kemény János hordozta vadászni. Ez a vadászkedvtelés adott rá alkalmat, hogy a »fejedelem-asszony mind erkölcsében megvetemedék, mind pedig vallásában megtántorítotték« Zierothin, a fejedelem főlovászmestere által, a ki »Morvában úri, de a hadakozásbeli rebelliók miatt jószágát elvesztett és exal ember« vala.

A mult század végén s a jelen század első tizedeiben kiválóan sok a derék vadász s a fényes vadászat. Erdélyben ekkor egész csapat méltán híres főúri vadász élt. Már ritkaság lévén a háború, a vadászat volt a még mindig fegyverben élő faj egyetlen mulatsága. Bizonyos időszakokban a kis országot szélteben-hosszában vadászkaravánok járták be. A karaván szám és fegyelem tekintetében szinte tábor. A hajtás heteken át tart szakadatlanul, a mikor mezőn, sátrak alatt bivouac életet űznek. Bánffy Farkas báró, ítélőtáblai elnök, a mult század közepe táján törvényszünet idején, Marosvásárhelyről ötven-hatvan táblai őrök — jóvérű fiatal emberek — kíséretében utazott valamelyik falusi jószágára. A két-három napi útát három hét alatt tették meg. Nyomukban egész csapat peczér járt kopó- és agárfalkával. Egy bokrot sem hagytak fölveretlenül, halomra löttek vadat és szárnyast. Útközben a tábor szabad ég alatt tanyáztott. Bánffy cifra sátor alatt bölénybőrön halt; a kanczellisták a sátor előtt óriási máglyatűz körül éjjeleztek. Volt a karavánnak bandája is: zentelki cigányok, hegedűs, brúgós, tárogató és cimbalmos. Este a máglya mellett ráhúztak s a »nemzeti tánczot nagy méltósággal és rátartással« Bánffy nyitotta meg.

Nem áll társtalanul ez a karneválszerű jelenet az egykorú vadászkrónikában. A két Wesselényi Miklós vadászatai mai napig híresek. Az apa, az utolsó középkori lovag, a ki Zsibón várát tart huszonnégy hajdúval, környezetét katonalábra állítja, II. József filozófikus kormánya alatt megostromolt egy szomszédos várat, a miért évekre Kufstein börtönébe kerül: kitűnő vadász, »Lazaro Lazarino« nevű egycsovű fegyverből egyes golyóval úgy lő, hogy vele a kortársak közül csak az egy Kúnos Gáspár mérkőzhetett. A zsidói uradalom huszonnégyezer hold erdein kívül eljárt vadászni a Meszestre, a Rézre, a Bikkaljára s a Czibles bérceire. 1798-ban a Cziblesen medvére vadászván, Opris János nevű vadászt megölte egy megsebesített medve. Az e fajta eset akkor nem volt ritka; kevés vadászat folyt le halál vagy sebesülés nélkül. Azonban Wesselényit, azt az olygarchát, a ki haragjában vadászait nyúlseréttel meglövöldözte, puskaagygyal kékre verte, a baleset megrendítette mód fölött. Nyomban abba hagyta a vadászatot s a havasalji falvakból tíz oláh pópát hivatván föl, az áldozatot azon a helyen temettette el, a hol a medve megölte. Utóbb Zsibóról márványkeresztet küldött a magányos sír fölé és a Cziblesen többé sohasem vadászott.

A fiú örökölte az apától az indulatos vérrel, a politikai talentummal, a vadászszenvedélyt is. A nevelés még gyarapította veleszületett vakmerőségét. Hat éves korában, mert atyja nem tűrhette, hogy egy Wesselényi féljen, megölte a vad mént; kilencz éves korában vadászóvadászon szembenézett a halállal. Hajtóvadászon atyjától negyven lépésre volt fölállítva. Egy vadkan roppant robajjal tör a gyermekre. Bátran rálő, megsebzti, de nem ejti el. Védtelenül áll néhány lépésnyi távolban a bösz vad előtt, a biztos halál torkában, midőn atyja egy jól irányzott lövéssel megszabadítja. Ilyen iskolában nőtt fel, keresve, áhitva a veszélyt megszokásból, gyönyörből. A testi erő és ügyesség minden nemében páratlan; vakmerősége olykor hajmeresztő magafitogtatás. Férfikorában »nem rendkívül magas, de Herkules alak«, ha fölindul, mi gyakran megesisik, »orrlyukai kifeszülnek, mozognak mint a nemesvérű lovaké«. Vadászon, a mikor a gyaloglásban kifáradt, fagyos téli időben is övig meztelenre vetkőzik s hátát vadászskürtből jég hideg vízzel öntözteti. A tűz körül didergő vadászpajtások bámulják, dicsőítik, de nem utánozzák. Kezében egy szál vadászkéssel a megsebzett, neki böszült vad-

kannal ismételten túsát vív. Egy ízben a vállalkozás e fajtája csaknem az életébe került. A Károlyi grófok egy vadászatán történt, hogy a mint kezében késsel várta a vadat, az megfutott előle. Haragjában utána dobta a kést, mely a vad tomporáján akadott meg. A megsebzett vad rárohant s föllökte. A földön hanyattesve védte magát erős karjaival, míg segély érkezett, s a hajmeresztő tusában annyira nem vesztette el lélekjelenlétét, hogy megszabadítójának »éljente« kiáltott.

A zsidói kastélyt 1823-tól 1834-ig évente három-négy ízben fényes vadásztársaság látogatta és negyvenötven főúr-vadász, az akkori közélet celebritásai, a háziúr vezérlete alatt, nyolczvan hajtóval, peczér- és kopó falkával négy-öt napon, néha három héten át nap-nap mellett fölverték az uradalom rengetegeit. A peczér is a régi nemes élet egy kiveszett typusa. Rendszerint cigány volt, s a terhes hivatalt az apától a fiú örökölte. A peczér kötelessége »vadászon a hajtást vezényelni, kürtölni tartósan, a kopókat az elveszett vadnyomról visszahívva útba terelni; este a kopókat egybekürtölni és megetetni.« Agarászon egy pár agárral lest állott s azokat a legkedvezőbb pillanatban uszította a vadra. Aztán gyalog, hátán tarisznyában több napi elemőzsiával addig futott, míg az elütött vadat az ebektől elvehette. Otthon, a vadászat szüneteiben, a kopók és agarak gondozása mellett, fát vágott és hordott a konyhára, pecsenyét forgatott, edényt mosott, sertést hizlalt és gyümölcsöt aszalt.

A Wesselényi vadászatain az volt a rendtartás, hogy Hadviger főerdész a vadászatot megelőző este mindenkinek kezébe adta vadászejgyét, az illető állása a vadászon, a hajtások száma és neve. Luigi komorhyik korán reggel mindenkit talpra állított s rövid reggelizés után nyolczvan hajtóval, kopófalkával megkezdődött a hajtás. A legrovidebb deczemberi napon is öt hajtás járt le, megszakitva délben negyedóraig tartó falatozással. A század első feléből a legtapasztaltabb vadászok egyike írja: »annyi évek alatt sohasem értem meg, hogy Zsibón a hajtás megszakadt, vagy fölbomlott volna,« olyan vadászfegyelmet tartottak. Hajtás után, este a kastély termeiben politikai, irodalmi és gazdasági kérdéseket vitattak. Ha az időjárás miatt egyáltalán lehetetlen volt vadászni, vivással ölték az időt. »Wesselényi pisztolyból egyes golyóval kilötte Kendeffy Ádám ujjai közül a fényes tallért, Ujfalvy Sándor a báró Pölnicz szájából tizenöt lépésnyiről a német porcellán pipát.« Vadászatok után, este, az urak fényesen kiöltözködve jelentek meg az ebédlöben. A legidősebb és legtekintélyesebb karján vezette az asztalfőhöz Wesselényi anyját, az ösz Cserey Ilonát. Lakoma után ugyanily szer-tartáson szobájába kísérték. Ezután megindult a vita és a táncz cigányzene hangjainál. Végül az egész társaság zeneszó mellett a lovardába vonult. »A lovardát két óriás csillár és számtalan éji lámpa világította. Nyalka lovászok sorban vezeték elő a szép paripákat. A főlovászmester előadja minden egyes lónak a genealogiáját és életkorát. Időről időre inasok ezüst tálczákon habzó serlegeteket hordanak körül. Végül Kendeffy Ádám és Wesselényi Miklós középkori lovagmezben, paripákon, leeresztett, kezükben meztelen karddal a körbe vágatnak s a két legjobb lovas, legügyesebb vivó, legerősebb karú férfi, élethíven mutatja be a középkori tornát.

A vadászat még nem merő vadmérszárlás, nem olyan divatos sport, a melyben részt kell venni minden urnak hajlama ellenére. A véralkat, a fegyverhez szokás szülte ama páratlan vadászszenvedélyt, a miről egy öreg vadász, a ki »nagy türelemmel és még nagyobb szenvedélylyel, mint a hogy az egykoruak közül senki más,« huszonkilencz éven át vadászta a Cziblest, emlékeiben így ír: »A mit másoknak nem akartam elhinni, a tapasztalás meggyőzött a vadászszenvedély égető voltáról. A

boszantóan eredménytelen vadászat sem birta lehüteni véretemet, s a mikor a szerencse egyáltalán nem kedvezett nekem, a vadászatot ép oly hévvel üztem, mint legszerencsésebb napjaimban. Megesett pedig, hogy hetekig nem került vad elé, s hogy fegyveremet hónapokig nem löhettem ki. Ifjabb koromban fegyverrel a vállamon bejártam a Rezet, Bükket, Meszest, Blozsát, Cziblest, Ünököt, a borgói, görgényi és háromszéki havasokat, a Mezőséget, Marmaros, Szathmár, Bihar, Erdélylyel határos bérceit, Erdélyben minden jelentősebb vadászon ott voltam. Nap nem mult el otthon, ha csak beteg nem voltam, hogy kopóval, agárral vagy vizslával ki ne menjek. Nem volt nap, hogy vadra, madárra vagy czélba ne löttem volna. Cselédeimet löni és lovagolni mind megtanítottam; jobbágyaim közül az arravalókat vadászokká képeztem. Házamhoz édes, boldogító vonzalom kötött; de hó vérem nem hagyott nyugton. Szeptember derekáig szorgalmasan gazdálkodtam, ettől kezdve karácsonyig, tehát négy hónapra át, csak ritkán, mint vendég fordultam meg házamnál. Az egész időt különböző helyeken, szakadatlanul vadászon töltöttem, sokféle alkalmatlansággal küzdve. A havas vadonjain sokszor kifogytunk az élésből, aztán napokig tengődünk silány kukoricza-puliszkán és medvehúson. A sanyarú idő, a hófuvás napokig fogva tartott hevenyészett kalibánkban, hol a keserű füst miatt egész éjeken sem hunyhattuk le szemünket. Pedig otthon ételben, italban, ágyban ugyancsak finnyás voltam. De fegyverrel a vállamon, mintha csak kicseréltek volna. Járást, fáradságot, koplalást többé nem ismertem. Medve és vadkan rám ijesztett egypárszor. Többek között egy sebzett medve harmadmagammal úgy sarokba szoritott, hogy már nem láttunk semmi menekvést; máskor vadkan ütött fel, de oly szerencsésen, hogy jóformán meg sem karczolt. A legsilányabb nyúl-süldő azonban ép oly kéjes rezgésbe hozta idegeimet, mint a nemes szarvas, vagy az izmos vadkan. Sohasem vadásztam sikerért és haszonvágyból és ötvenkét év alatt vadászon sohasem untam magamat.«

Az ilyen fokú vadászszenvedély, megváltozván az életmód s a viszonyok, má már kiveszett. Fél századdal előbb még minden vadászatra alkalmas vidéknek volt egy pár ilyen típusa, a magok fajából valóban nevezetességek. A havasalji falvak szegény köznemesiből kerültek ki a legedzettebb, a legvakmerőbb vadászok. Egész életüket a vadonban töltötték vadászfegyverrel a vállukon. Szinte valótlán színű az az érzéketlenség, a mellyel daczolnak az időjárás sanyarúságaival. Valami intenzív, ma már ismeretlen gyönyört nyujthatott, távol minden emberi segély lehetőségétől, küzdeni a medvével és vadkannal. E gyönyör természetesen számtalan áldozatot követelt. Sok magános, kóbor vadász tűnt el nyomtalanul a rengetegben. Közülök csak igen kevés húnyt el »ágyban, párnák között.« A cziblesalji falvak egyikében e század elején egy Miskolczi nevű köznemes volt e kóbor vadászok igaz prototypja. Testalkát dolgában valóságos Herkules, vérmérsék tekintetében csöndes, melancholikus férfi. Kicsi gazdaságát a felesége vitte, ő maga mindig a vadont lakta, hol hetekig sem találkozott emberrel. Élelmét útközben sziklaüregekben, vagy faoduban hagyogatta el. Ha az elemózsia elfogyott, elélt hetekig gombán és vadhúson. Igen áldott gyomra lehetett, mert akármi vad húsát »undor és csömör nélkül« ette meg. A havasi fürgeteg elől sziklaüregbe, vagy faoduba vonult s napokig várta a vihar megszűntét étlen-szomjan. Komondor kölyökből, elképzelhető mekkora türelemmel, idomitott kitűnő kopót. A vadonban, vadászon végezte be életét; megsebzett medve roncsolta össze úgy, hogy pár órai vívódás után meghalt. Egyéb iránt a havasi faj, még ha nem vadász is, olyan sanyarú nomád életmódot üz, hogy

az a civilizált ember szemében szinte képtelenség. A havasnak a kóbor vadász mellett leggyakoribb, legsajátosabb típusa: a kecskepásztor. Alig képzelhető el, mi minden sanyaruságot bírnak ki ezek az emberek kitűnő egészségben, negyven-ötven éven át, átlag hét hónapig tartó zordon téli időben. A havasi kecskepásztor élete nagyjából ilyenforma: egész télen át, tehát hét hónapig 60—70 darabnyi nyájával, a havas sivár bérceit lakja, a hol, olykor az egész idő alatt sem találkozik emberrel. Hosszú nyelvű baltájával, a mi egyetlen fegyvere a vadak ellen, rügyes fát dönt a kecskéknak. A roppant havat legázolja a nyáj előtt, az egyenként megy utána. Éjszakára valamely mély, széltől óvott völgybe vonul. Ott letapodva a havat, óriás tüzet gyújt, hóval tele bográcsát a szolga-fára akasztja és megfőzi mindennapi ételmét: a puliszkát. Gazdája a kukoriczalisztet előre meghatározott helyeken, szikla-üregbe, faodvába teszi ki, a hol fölkeresi.

A vadászat többé nem izgalmas, nem veszélyes és nem festői multság. Ma csak úri sport, chablon időtöltés, a földolog benne az, hogy az ember — bőre minél kevesebb kockáztatásával, — minél számosabb védtelen vadat mérszároljon le. Napjaink leghíresebb vadásza is csak amolyan Tartarin-féle hős a vadászszenvedély s a velejáró veszélyek dolgában a két-három emberöltővel előbb élt dédekhez hasonlítva.

Zilahy Béla.

Ó bárcsak én is fiatal lehetnék!...

*Öregkor jött rám, nagy hirtelen, este,
Virágimat a kora dér megeste,
Fagyok fonnyaszták és hernyók leették —
Ó, bárcsak én is fiatal lehetnék!*

*Hogy összeomlott a gyermekkorom,
Im összetörve ülök a romon;
Lehunyó napja olykor rám nevet még —
Ó, bárcsak én is fiatal lehetnék!*

*Gondolkozásra és érzésre agy,
Lemondó szívben egykedvű harag:
Fellobbanó mécs, holt remény felett ég —
Ó, bárcsak én is fiatal lehetnék!*

*Ha úr csak egyszer volna szívemen
Gyötrő tulán, de igaz érzelem,
Ha czélra törnék, ha szívből szeretnék,
Ha én is egyszer fiatal lehetnék!*

Homunculus.

Az igazság pecsétje az egyszerűség.

Boerhave.

Ezer legyet agyonütöttem este és egy mégis felvert kora hajnalon.

Goethe.

Tanulmányfejek.

Legnyomorultabbnak azon a napon éreztem magam, — egész életemben — a mikor egy novellát kellett volna írnom és nem tudtam.

Ez a «kell» nem volt a közönséges kényszerek közül való, majdnem életkérdés volt, hogy öt-hat lapot tele írjak valamely fabulával és egész napi kinlódás után sem tudtam többre vinni eldobott első lapoknál, a melyek legtöbbször csak ez az írás állott: «. . . . elbeszélés, írta:»

Tárgyaim is voltak pedig; sőt nyolcz, tiz téma közül válogathattam volna. Boldogtalan herczegkisasszonyok és boldog napszámoslányokról történetek jártak az eszemben. Nagy szerelmek, izzó szenvedélyek, a mint mozgatják, lázítják az embereket: világosan láttam. Előszedegtettem régi és új keletű feldolgozatlan meséimet, a melyek elgondolása kész volt, papírra vetése most — egyszerűen lehetetlen.

Mit bánom én herczegkisasszonyok boldogtalan-ságát, groteszk öröme buta máltérhordó lánynak mit érdekel engem! Emberek szenvedélye, forró nagy szerelme: milyen kicsinyes, üres, hazudott, vagy legjobb esetben vad és állati most nekem. A mi belőlük megérint: kiáradó füstjök nehéz és kellemetlen; szabadulni vágyom szürke felhők közül.

De hova? Ezen a napon az élet és annak tükrözése: a művészet, szinte ilyen nyomasztó, kellemetlen és érdektelen füstfelleg az én elkinzott agyammak. Élet, halál, szerelem, gyűlölség és boszuvágy, mindenféle ambíció és minden szeretet, mindaz, a mi fentartja és tovább mozgatja a világot: szürke felhő, a mely rámborul, elfogja az én látóhatáromat, alakul, mozog körülöttem, alakot vált, oszlik, szakadoz, eltűnik.

Semmi az egész. Valami ismeretlen nagy, de gyerekes hatalom, gyerekes játék: kaleidoszkop; unalmas, mert mindig más és mindig ugyanaz.

Aludjunk inkább.

Lefeküdtem a diványra, este lett; behunytam a szemeimet s azokra a dolgokra gondoltam, a melyekről tudom, hogy nekem kellemesek, az én édes lányomra, anyámra, egy regényre, a melyhez nem rég fogtam tüzet és reménykedéssel, de e gondolatoknak édes lépje mintha elfogyott volna, érdeklődésem megfogni nem tudta egyik sem.

Nem éreztem semmiféle fájdalmat s mégis végtelenül nyomorultnak éreztem magam. Halványan élt bennem bár a tudat, hogy van valami szerencsém az életben, mely épp a válságos pillanatokban mindig segítségemre jön.

A véletlen most is megjött, de csak későn, a tiz órai vonattal. Egy barátom, az aszódi javítóintézet első családfője, a legtökéletesebb tanító, a kit életemben ismertem. Juhász Istvánnak hívták s az első pillanatban sehogysem akartam ő benne üdvözölni azt a — véletlent.

Fel sem keltem a diványról, azt mondtam, hogy beteg vagyok.

— Na csak maradj, egy óra múlva úgy is tovább megyek, ki a vasúthoz, áttétettek a kolozsvári javítóhoz, aligazgatónak.

Abban a lélekállapotban is észrevettem, hogy kedvetlenül fogadja előrehaladását. Szegény ember, vagy boldog ember! Ezt még érdeklik a bűnök és az emberi szenvedések, még izgatják a problémák, melyek ép ezer milliószor ismétlődnek és ő épp az ezredik milliód, a ki elég ostoba foglalkozni a megfejthetetlennel s azzal, a mi a megfejtésre sem érdemes. Sajnálja a bűnös gyer-

mekeit, kik nagy és érdekes pszichológiai kérdések az ő szemeiben, voltaképen pedig virgácsolni való gazficzkok.

István «családfő» belevágott e gondolatmenetbe:

— Vigye az ördög az ilyen avanzseálást, jobb szerettem volna maradni.

— Kevesebb fizetésért?

— Ingyért is . . . Volt egy, azaz két tanulmányfejem! Milyen fejek, semmi alkati eltérés, de milyen koponyák!

— Alakra: alma vagy körte?

— Katlan, melyben izzó parázs serczeg.

— Jer, égess meg vele: de tűz legyen; csak tudnál valami rettenetést, olyant, a mi megborzongat. Valami iszonyút, csak semmi analízis, utálom, tettem én is, de látom, hogy hazugság. Kidoblak, ha te is beállsz az uj-kori haruspexek közé. A béből jósolni . . .

— Ne gorombáskodjál, tedd arrább a lábad, adj egy kis helyet.

I.

— Nem olyan nagy dolog az egész, egy fiúról van szó, a ki mindössze tizennégy éves és mégis elviselhetetlen számára az élet, mert tudja, hogy anyja megcsalja az apját.

— Hát ez az egész? Egy közönséges házasságtörés, egy tacsó Hamlet?

— A körülményekben van némi érdek. A fiú egy pesti tanár fia, kitűnően nevelték, értelmi ereje elsőrangú; azért került a javító-intézetbe, mert atyja nem tűrhette tovább brutalitását.

Anyjával úgy bánt, mint egy cseléddel, Nem akart neki kezet csókolni, nem lehetett rábírni, hogy vele az utcára menjen. Ha anyja találta ki ebédjét, otthagya, nem evett. Néha egész hónapon át nem váltott vele szót; egy alkalommal, este, minden szóváltás nélkül hozzá akarta vágni a petróleumos lámpát. Néha nagy szorgalommal, kitűnő sikerrel tanult, olykor meg hetekig elcsavarogta az iskolát.

Egyszer minden szó nélkül beállt valami erzsébetvárosi dobozkészítőhez inasnak, két hétig nem lettek rá, végre is az utcán fogták el. Ütötték, verték, kinozták. — hiába. Ilyenkor mindig kiszökött a teherpályaudvar környékére az áruraktárak közé, leginkább a tarjáni bányák rakodójában bujt meg és napszámosok, szenes-kocsisok, zsemlyéskofák kegyelméből élt.

Mint javíthatatlan rossz, romlott fiút beadták a javító-intézetünkbe, a hol annyi elvetemült szegény fiú van, de még több romlott nagyúri gyerek.

Az első héten, a mikor megjön a javítandó, — tudod — magánzárkában tartja a házi rend. Itt megkapja az egyiptomi szembetegséget és a lelkét megvizsgálja az igazgató, ha a konyhakertészet után ideje marad. A rossz fiú mind a két bajon könnyen túlesik és belekerül a családba, a hol dologra és tanulásra fogják, annyi dologra és tanulásra, hogy lélekzeni sem marad ideje, nemhogy a rosszasagra.

A fiút az igazgató helyett én vettem vizsgálat, helyesebben vallatás alá. Nem tudtam tőle meg semmit. Rossz, mert rossz, nem fog rossz lenni, igéri. Itt jobb, mint otthon.

Végre is — elismerem, szabályellenesen — bevettem az első családba, a hol én voltam a fő s a hol csak a «javult» fiúknak volna helye. De nagyon megtetszett nekem ez a szép, kreolszínű, választékos modorú úri gyerek. Fognak tőle tanulni.

Mindjárt a második héten folyton velem volt, egy szobában hált velem, az ágya közel volt az én függönyös ágyamhoz, a honnan láthattam őt és az egész családot folyton.

Egy fiú mellé fektettem, a kivel bizonyosan nem fog kötni barátságot. Valami különösen durva, de tiszta típusú kun parasztfiú mellé. A fajtáját azt lehetett látni rajta, de hogyan hívják, kik a szülei, mi a neve, kik a hozzátartozói, azt nem tudta senki. Sem a kunság, sem az egész ország nem vállalta el. Sem a születési helye, sem az illetőségi helye nem volt kitöltve az intézet főkönyvében. Nevet itt adtunk neki, a lehető legszegényesebbet s egyszersmind tisztára királyit. Csak keresztnevet, ezt, hogy: János.

Jánosban a rabló kunok félezredéve élt vad romantikája nyult ki. Kilencz éves korában fogták el először Jászberény körül. Ott gyerekekből rablóbandát alakított és a hóstyai iskolából elcsalta az egyik első eminens — a bandába alkaptánynak. A város gyermekei között olyan riadalmat okozott, mint II. Endre kereszt-háborúba induló gyermekhada.

A pandurok kezéből elszökött és télviz idején, gyalog, tizedik évében neki indult a fővárosnak. A lábai lefagytak, a füle megfagyott, alig tudott járni s a második napon beállott egy tolvajbandába. De a banda üzérselelme bántotta; feladta társait, valamelyik járásbíróság börtönébe került, majd kegyelem révén valami szeretet-házba. Onnan elcsalt négy árvagyermeket és kis-kunság valamelyik községében ütötte fel tanyáját. A dohányos községben annak törvényei szerint élt: meglopta és megverte a finánczokat.

Ezzel az én úri gyermekem bizonynyal nem fog megbarátkozni. Örömmel láttam, hogy csakugyan nem.

Őt vagy hat napig nem igen felelt a kérdéseire. Egyszer azonban — éppen álmatlan éjszakám volt — hallottam, a mint mind a kettő mozgolódik ágyán.

— Kinek a fia vagy te? — szólalt meg susogva az úri fiú.

A kunok ivadéka egyszerűen, durván azt mondta:

— Tudja az Isten.

— Hát nincs anyád?

— Nincsen.

— Akkor jó neked.

Elhallgattak. Majd megszólalt a paraszt fiú.

— Borsodban, a Bükk alján barlangok vannak, gyönyörű lakás esik ott. Az erdőben ennivaló mogyoró van és som. Jaj de éhes vagyok!

— Miért van maga itt? — szólott némi szünet után a másik.

— Nem akartam juhtúrós-galuskát enni! — válaszolt a paraszt fiú és egy kissé nevetett. — Hát maga?

— Beadott az anyám.

— Miért?

Hosszú szünet következett, majdnem egy negyed-órás. Azt hittem, már nem is válaszol. De egyszerre csak megszólalt tompán, csendesen:

— Mert megcsalja az apámat.

Hajnal felé volt, a gyerekek most aludtak a legmélyebben, bár a nagy ablakon által föntről kezdve lefelé egyre terjedt be a világosság. Egy egész sor bűnös fiúnak megaranyozta fejét a hajnali napsugár. Némely ágyak meg egészen sötétek voltak. Olyan fantasztikus ez a hálóterem! Csupa ellentét: aranyragyogású világosság és koromsötét hálófülkék. Gyermekek és bűn.

— Ó te, te — szoltam közbe kelletlenül — mindez csak látszik, de hogy van tovább?

II.

— Az úri fiú szorgalmas volt, jól viselte magát, pompásan tanult — többet tud mint a többi — az asztalosmesterségre fogtam, abban is ügyeskedett, mégis *egyre fogott*.

Az első negyedév végén olyan sovány volt, mint egy finom agár. Mi lelte?

Rájöttem, alig evett. A János nagyétű volt s annak adta — titokban — minden ételét. Ugyszólván *csak kenyérrrel* élt.

Megbüntettem mindakettőt s elfektettem őket egymás mellől. Megegett azért egyszer, hogy a mint éjjel felébredve, hirtelen megvizsgáltam a hálótermet: egymás közelében találtam őket.

Ideje volt már, hogy a kún gyerek kikerüljön innen. A büntetése letelt, helyben is szükség volt, a megjavulásában se lehetett reménykedni: az igazgató kiadta Budapestre egy fegyverkovácshoz inasnak. Mikor elment az intézetből, nem is engedtem, hogy bucsuzkodjék az önfeláldozó pajtástól.

Egyszerre csak nem látták egymást. Az úri fiú bizonynyal azt hitte: el van zárva, de később megtudhatta, hogy elment, mert éjjelenként hallottam elfojtott sirását.

Két-három hónapig folyton bánkódott utána. Egyszerre azonban, mintha csak elvágták volna szomorúságát: vidám lett és kezes, mint a bárány. Olyan jól és intelligensen viselte magát, hogy gyakran kérdeztem magamtól, mért van ez itt. Őt is megkérdeztem néhányszor.

— Beadott az anyám — mindig ezt felelte: az anyám adott be, mert rossz és engedetlen voltam vele. Nem leszek többé az, soha többé, megcsókolom a kezét, színházba is elmegyek vele, csak haza ereszszenek.

Már egy éve volt itt a gyermekek börtönében; megszántam, bíztam is, hogy megokosodott, beletörődik a helyzetbe s belátja: ilyen a világ . . .

Az igazgató írt a fiú apjának, az eljött érte, haza vitte.

. . . Mért ment haza a kis morálhős? egy kissé érdekelni kezdett a dolog.

De a «családfő» nem akart addig tovább beszélni, míg el nem oltom a lámpát, a szemét sértette a fény és — úgymond — jobban esik sötétben beszélni.

III.

Az elmúlt héten visszakerült a «megjavult.»

Nem családja, hanem a bíróság küldte ide. Hogyan, mért, — el fogom mondani. Vagy nincs is rá szükség, lemásoltam magamnak a jogerős ítéletet. Ott van a kufforomban, az írások közt felül. Mégis talán elmondom.

Így történt:

Az anyja nem győzött betelni a fiával, olyan jó volt az. Mintha megbánta volna a multat, hízelt neki és anyuskámnak nevezte. Mindenhová utána akart menni, úgy, hogy erővel kellett az anyának leráznia a nyakáról.

Valamelyik délután még könyekre is fakadt, mert nem akarta anyja magával vinni.

— Majd én haza hozom, a mit vásárolsz, vigy el! könyörgött neki.

— Ugyan vidd el! szolt az apja.

— Marad!

Összeharapta ajkát, elfojtotta sirását és hallgatott.

De alig lépett ki a szobából édes anyja, utána suhant. Utána mindenütt a városban; észrevétlenül, megszűröl, de szem elől el nem tévesztve folyton követte. És az, mintha csak érezte volna, hogy valaki üldözi: szinte futott előre.

Beérték a belvárosba. Valamelyik utcasarkon megállt az asszony: valamin gondolkodott, valami utat kereshetett. A fiú is megállott. De aztán hirtelen, még nagyobb sietséggel, mint előbb, mindketten kicsaptak a Dunához. Az anya elől, a fiú hátul.

Az alsó Dunasor egy kis háza előtt megint megállt a kifáradt asszony, a kivel akkor találkozott egy isme-

rőse. Az látta és megjegyezte később, hogy sűrű fátyla egészen vizes volt ajka helyén; lázasnak kellett lennie.

A fiú nagy messziségről látta meg, hová ment be anyja. A házban nem volt egész bizonyos...

IV.

A «családfő» olyan hangon beszélte el mindezt, a mi arra vallott, hogy már másoknak is beszélte. Lassan, vontatva, haszontalan körülményességgel. Hideg borzalom fogta el szívetem, agyamat égő kíváncsiság tüzelte. Nem tudtam bevárni a beszéd sorját, felugrottam:

— Nos, megölte?

— Meg. Szerelmi találkozáson, egy nőrokonuknál, a ki a szerelmes pár czinkostársa volt. A fegyver a Jánosé... Az asszony mindjárt meghalt, két lövés érte az ajtóból; a szerető egy pár perc előtt ment el.

— És a férj?

— Azt hiszem, nem sejtí, miért kellett feleségének meghalnia. Maga jelentette fel fiát, a ki nem töltötte még be tizenegyedik évét, tehát nem küldhető se fegyházba, se bitóra. Az apa mégis oda szeretné küldeni. Megecsküdt: nem fogja látni többé.

— Hát még nem is sejt semmit?

— Nem. A dolgok úgy találkoztak. A fiú nem vallott semmit, csak ezt: «megöltem, haragudtam rá!» A nőrokon hallgatott, a férfi, a szerető, — annak mi oka volt volna lovagiatlannak lenni egy halottal szemben?

— És a háziak?

— Nem voltak. Cseléd se volt, a rokon — öreg kisasszony — egyedül lakott. Csak egy öreg, mulya házmestere.

De én tudom. Mit gondolsz, talán nekem kellene szólnom? De nem volna ez inkorrekt? És minek, mi-csoda czélt érek el véle; javítok valamit a fiú helyzetén, letörülhetem róla a gyilkosság bélyegét?

Új szívet, új emlékezést a régi helyébe, ha adhatnék neki!

Különben nem is érzi magát olyan rosszul, mint gondoltam. Csendes mindig, a mióta nem láttam, nagyon elbutult. Benn a javító-intézetben lassan-lassan melancholikus lesz és onnan elviszik máshová...

De egy darabig még együtt lehet a kunok névtelen ivadékával, a fegyvertolvajjal, a ki még régebben visszakérült. Az nap, a mikor búcsúztam tőlük, láttam, hogy összevillan, szinte összekapcsolódik tekintetük. A szemük, mintha phosphoreskált volna, az egész arczuk, sovány, megnyult képük, mintha megvilágosodnék valami szokatlan sápadt fényben.

Sohase lesz ilyen két szép tanulmány-fejem.

Bródy Sándor.

Hivebb szerelmet....

Hivebb szerelmet

Miként az enyém,

Nem lelsz te sehol sem

A föld kerekén.

Tartós keservet

Miként az enyém,

Nem lelsz te sehol sem

A föld kerekén.

S nagyobb bolondot

Miként ihol én,

Nem lelsz te sehol sem

A föld kerekén.

Celió.

Egy keringő.

A kis Mimi comtesse első báljára készül. Izgatottsága ráragadt a mamára, papára, de még a nagypapára is, ki csak azért szánta reá magát a fáradságos hosszú útra, s mozdult ki messze szepesmegyei kastélyából, hogy ő is gyönyörködhessék unokája első »illuzió« ruhájában.

Az öltözködés mondhatni már reggel megkezdődött, midőn a túlságosan igénybe vett fodrász megfésülte a kicsikét. Szegényke! Azóta alig meri fejcskáját félrefordítani, nehogy kár essék a művészi coiffureben.

Végre a ruhára kerülhet a sor. Dehogy engedné meg a grófnő, hogy azt a hópelyhekkal behintett kis fehér ruhát komorna adja rá a leányára! Az ő szerető kezei sokkal jobban tudják, érzik, hová illik legjobban az a csokor, az a virág! De az egész toilette-nek nagypapa adja meg díszét azzal a két sor keleti gyönggyel, melyet saját maga csatol fel — babráló ujjakkal óvatosan vigyázva unokája gyermekes vékony nyakára; s aztán önelégülten hátrál két lépést, hogy kellő távoból ítélje meg a »hatást«.

Mind a hárman megegyeznek abban, hogy Mimike nagyon, nagyon aranyosan néz ki.

Pedig Mimike nem szép. Idegen ember talán — csúnyának is nevezné.

De Istenem! Mennyire elcsodálkoznék az egész grófi család, ha ezt nekik valaki megmondaná! Az ő szeretetök prizmáján keresztül nézve, Mimike a legszebb a világon. Hogyne? Hiszen ő nekik mindenök! Számos gyermek közül az egyetlen, ki életben maradt, s oly jó, oly önzetlen, csupa kedély, csupa szerénység. Csoda-e hát, ha a szülői szeretet a belső tulajdonságoktól a külsőt is megszüpítve látja?

Mennyi édes tervet is szöttek bástyaövezte kastélyok magányában arra az időre, midőn Mimikét a világba fogják bevezetni. Ő maga is alig várta azt a percet, s számtalanszor unszolta anyját, beszéljen neki azokról a rég lezajlott estélyekről, hol a mama volt a legünnepeltebb szépség. Kicsi szíve be sokszor megdobbant, elgondolva, hogy nemsokára ő is ott fog táncolni a fényesen kivilágított termekben, s hogy most már az ő fülébe fognak suttogni édes bókokat, mint hajdan a mamának tették.

S mint napsugárhoz szokott ibolya nem is álmodik a fagyról, mely egyszerre csak meglepi, elhervasztja: úgy a szeretethez szokott Mimike sem sejtette ama könyörtelen dér létezését, melynek neve — közöny.

Mily boldogan ugrott bele a hintóba, mely szikrázva robogott az »Európa« kapuja alá; mily szívrepesve követte anyját a virágokkal díszített lépcsőkön fel abba a szép oszlopos terembe, mely annyi éven át volt a magyar főnemesi ifjuságnak az, a mi a kereszténynek Názáret, a mohamedánnak Mekka s a csillagásznak Ferro szigete; mert ide vezetett vissza minden boldogító emlék, itt ébredt annyi remény, s innen indult ki minden kezdet és minden — számítás!

Mimi comtesse kíváncsian nézett körül. Mindenütt tegnap óta ismert arcok, de a melyekkel már is annyira megbarátkozott! Köszöntését mindenfelől mosolyal viszonzozzák. Irma grófnő szívélyesen int neki, hogy lépjen közéjük, s íme, ő is ott áll abba a hosszú félkörben, mit a táncosra váró szépek képeznek.

Gyurka báró — a főrendező — egymás után remorquirozza a bemutatandó urakat, harsány hangon nevezi meg a czímmel bírókat, s érthetetlenül hadarja azokét, a kiknek legfeljebb öt pontos korona díszeleg a zsebkendőjük csücskében.

Aztán megkezdődik a tánc. Eleinte csak két-három pár kering, csendesén, mintegy kötelességszerűen; meglátszik rajtok, hogy nem multság kedvéért jöttek ide, hanem inkább unalom-üzésből. Hanem aztán, a fiatal vér lassanként mégis erőt vesz rajtok és lerontja a bonton korlátait. Megindul a jókedv, az animo.

Mimike előtt is sorra hajlonganak az imént bemutatott táncosok, mindenik elviszi egy-egy »tourra«, s mivel sokan vannak, az

első keringő alatt alig van ideje anyját szemeivel felkeresni s lopva belenézni a mellette elmaradó nagy tükrökbe, melyek egy boldogságot sugárzó arc mosolygását adják vissza.

»Első négyes!«

Mimike szíve erősebben kezd dobogni: még nincs tánczosa! Mellette ritkulni kezdenek a helyek. A tánczosok egyenként jönnek párjaikért, Mimiért senki! . . . Remegés fogja el. Istenem, mi lesz? De végre, végre — ime itt jó Gyurka báró (ki nagy vitatkozás után elő birta vonszolni nagybátyját a kártyaszobából); s még épen annyi ideje van, hogy Mimikének bemutatassa a jó öreg urat, s aztán mindnyájan sietnek beállni a kezdődő tánczba.

»Véletlenség«, gondolja magában Mimike, »bizonyosan későn jöttünk a bálba, mikor már mindenki foglalkozva volt . . .«

S eszébe sem jut, hogy más oka is lehetne e kis mellőzésnek.

Ujra keringő.

Mimike ujjongni szeretne örömeiben. Hiszen ez a »Dunári!« Az ő legkedvesebb keringője! . . . Mennyit játszta otthon, elképzelve, mint fog ringó, játszai ütemére végig siklani a táncztermen. Ki tudja, talán az Ő karján! . . . »Ő?!« Meglehetősen homályos fogalom előtte, mivel még soha sem látta, de ábrándozásai közepette szeretete elképzelné, hogy épen kedvencz keringőjét hallva, fogja őt először megpillantani.

S alig hallja az első ütemet, majdnem kíváncsian néz körül: ki lesz az, ki érette jó?

Még senki! — — De majd itt lesz mindjárt, gondolja magában, s most gyermekes babonáságból behunyja szemeit, erős elhatározással, hogy csak akkor nyitja fel, ha már fülébe csendül a búbajos felhívás. De a babona kárba vesz. Nincs, nem jön senki.

A lányok körülötte mind tánczoltak már, pihegve, kimelegedve állnak körülte. Irma comtesse mosolyogva kiáltja a közeledő tánczosnak: »ötödik,« s kering tovább a szerencsésebb »első«-vel. S Mimikéért végre sem jó senki — elfeledték! A zene elhallgat, Mimike könytől égő szemmel néz társnői kipirult arczára, s bár úgy érzi, szégyen ezt bevallani, de szíve keserősége túlkialt minden más érzést, s ő Irma grófnéhoz hajtva vértelen halvány arcját, végtelen fájdalommal fakad ki:

— Lásd, ez legkedvesebb keringőm és senki, senkisémm vitt el egy fordulóra sem!

Szegény kis Mimi comtesse! Eddig a szeretet úgy vette körül, — védte, óvta szívet, mint finom gyapot göngyöli a törékeny velencei üveget, s most egyszerre, midőn legvédtelenebb, mert legközelebb képzelte a boldogságot, kell, hogy ütést kapjon, megsérüljön.

Később láttam Mimikét a mint anyját követve elhagyta a termet.

Minő szomorú kivonulás!

Fejére mélyen le volt vonva a csipkekendő; vállát felhuzta, mint a madár, mikor fázik, s volt valami bizonytalan tétova lépésében, mi a rekeszbe zárt, s bűvő helyet kereső övre emlékeztetett. — Vissza se nézett, s mégis — fogadni mernék — minden utána pillantó szem tekintetét *érezte*, mintha megannyi forró bélyegző mélyedne hátába. . . . És mindez miért? . . . ki mondhatná meg? Tán mert Mimike szép nem volt? Oh korántsem, sőt ha mosolyog, bájosnak nevezném, annyi kedélyt, jóságot árul el hosszú pilláktól árnyalt szeme. Tehát miért? — Lehet, — csak közönyből. — Vagy talán, mert nem együtt nőtt fel e társasággal — s így nem képez velök egységet? — Mert bár lánczszem ő is — születésénél fogva — de olyan, mely nincs hozzá forrasztva ahhoz az összetartó, megközelíthetlen lánczhoz, mely a fővárosi arisztokrátiát jellemzi.

Mivel ez régen történt, de azért sokszor jut eszembe e szomorú kis epizód, s el-eltűnök: vajjon az a nevető, vigadó társaság gyantija-e, hogy egyszer, gondtalan tánczolás közben, egy boldogságra vágyó, boldogságot kínáló kis szívre taposott könyörtelenül. Vajjon ismétlődött-e ez az eset többször is?

Én úgy szeretném remélni, hinni, hogy nem . . .

De ki tudja!

Ziska grófnő.

Innen-onnan.

† **A Cleopatra pisze orra.** Ki ne ismerné a régi tréfát, hogy ha Cleopatrának az orra pisze lett volna, akkor ma egész más volna a világ arculata. Mert ha Cleopatra pisze, akkor Antonius nem szeret bele s ha Antonius nem szeret Cleopatrába, nincs actiumi csata, nincs római császárság, Róma nem bukik meg stb. stb. Ez a régi tréfa Pascal-tól való, a mit tudni nem érdektelen. Mert hogy ennek a komor filozófusnak az egyetlen, kétes értékű élcze jobban elterjedt, mind minden mélyértelmű tanítása: az a sors legszemtelenebb írónái közé tartozik; hanem, úgy látszik, e régi példázat, legalább Angliában, ki fog menni a divatból, s ezentúl a Cleopatra orra helyett az O'Shea asszony szép szemeit fogják emlegetni. Hiába, kétszép szem nem olyan kis dolog, vagy ha kicsiség, a szegény Irland sorsa ezen a kicsiségen fordult meg. Mert ha O'Shea asszonynak nincsenek olyan elbűvölő szemei, mint a minőket föl kell tételeznünk, Klio asszonyság bizonyára egészen más dolgokat ír terjedelmes jegyzőkönyvébe, mint a milyenek följegyzésére most hegyezi a plajbászát. Tegyük fel, hogy O'Shea asszonynak béka-szemei lettek volna; vagy tegyük fel, hogy szép szemei hidegebb léleknek a tükrei; tegyük fel, hogy tizedszer is bolonddá tudja tenni a derék O'Shea kapitányt; tegyük fel, hogy idejében elválik az urától s férjhez megy Parnellhez; vagy tegyük fel O'Shea asszonyról bármit, csak azt nem, a mit immár tudunk: akkor Mac Carthy Justus, a mi korunk történetének híres írója, az ir párt volt másodelnöke, a ki ma a legnagyobb buzgalommal dörgi az anathemákat Parnellre, előreláthatólag ilyenformán kénytelen megkezdeni a kilenczvenes évtized történetét: — Volt pedig in illo tempore egy nagy hazafi, a kinek szíve csak Erinért dobogott. Ez a férfiú maga volt a megtestesült önzetlenség és hazaszeretet. Kétszer szenvedett fogságot, megaláztatást, s folyton tűrte a rágalmakat, a sok rádóbált szennyet, gyanúsítást, mindezt hazájáért. E férfiúnak két nagy halhatatlan érdeme van. Ő volt az, a ki az ir nemzet aspiratióit egy mederbe terelte, a ki ezeknek az aspiratióknak a legékesebben szóló hangokat adta, s a ki az írek nemzeti mozgalmát bevitte az angol parlamentbe. És másodsor ő volt az, a ki az ir eszméknek meg tudta nyerni az angol liberális pártot, s ezzel a sikert. A liberális párt élén akkor egy »nagy öreg ember« állott, a ki maga volt a megtestesült liberalismus, s a ki nem akarva csak liberális lenni, a történelmi Whig elnevezésről is lemondattá pártját. Ez a nagy öreg ember osztozik Irland koronázatlan királyával a siker dicsőségében. Nekik köszönhető a home rule, övék Irland megváltásának a dicsősége. E dicsőségből egy sugár esik arra a hűséges pártra, mely mint áttörhetetlen phalanx állott a koronázatlan király mellett. Szerény emberek voltak, a kiknek nem volt egyéb ambíciójuk, mint hogy hűséges hadnagyai legyenek annak a férfiúnak, a kit érdemei és képességei a vezérszerepre praedestináltak. E párt legszerényebb tagja Mac Carthy Justus volt, a jelen történet írója. — Így kellett volna írnia Mac Carthy Justusnak, ha O'Shea asszonynak nem oly elbűvölők a szemei. De így Mac Carthy Justus kénytelen lesz ilyformán adni elő a jelen napok történetét: — Volt pedig akkor Angliában egy nagy farizeus, a kit közönségesen csak a nagy Öreg embernek hívták, a kinek azonban voltaképp csak Gladstone volt a neve. Ez a nagy farizeus egy szép nap belátta, hogy tulságosan találta magát engedelni a home rule ügyében, s hogy többet talált ígérni az íreknek, mint a mennyit beválthatott, föltéve a legjobb esetet is. Eltökélte magában, hogy lerázza a nyakáról az alkalmatlan Parnellt. Föl, használt egy botrányper, melynek szenvedő hőse Parnell volt, s azzal az okadással, hogy kompromittált emberrel nem szövetkezhetik, visszalépésre akarta kényszeríteni az ir pártvezéret. Az időtájt tudniillik az angolok kissé hypocriták valának, s azt tartották, hogy szabad ugyan elszertelnünk a más ember feleségét, s e mellett még kifogástalan-gentleman-ek is lehetünk, de ha e miatt elítélnek bennünket törvényesen, akkor már kompromittált emberek vagyunk, a mik előbb, mikor az egész világ tudtával vadásztunk a tilosban, még nem valánk. A nevezett Parnell egyet gondolt: ha már ugyis kompromittálva van, mért ne kompromittálná a nevét önmaga is? És hazafiasságának mentül kisebb dicsőségére makacsul ragaszkodott vezéri posztójához, bár

minden oldalról melegen invitálták, hogy lépjen nyugalomba, s bár a baráti újjak mindenfelül csak ajtót mutattak neki. Különböző ez a Parnell még bukásában is meg tudta óvni a *tenue*-t, mert hajlandó volt lemondani, ha az Irlandnak tett ígéreteket valódiságát biztosítják számára. Ellenben annál kevésbé feszélyezték magukat az ex-hadnagyok, a kiknek mindegyike a vezéri posztóba kívánczolt. Oly cynicusan követelték a vezér lemondását s oly szemérmetlenül jelentették be a meg nem üresedett helyre jelöltségüket, a minőre kevés példa van a mi korunk történetében. E hadnagyok közül a legtöbb perfidiával s a legleplezetlenebb cynismussal tagadta meg mesterét Mac Carthy Justus, a jelen történet szerény írója. — Ilyenformán kell szólania a kilenczvenes évtized történetének, mivel, O'Shea kapitánynénak olyan elbűvölők a szemei!

*
* * *

‡ A csárdás. Hárman álltak össze kifundálni egy balletet, a «csárdást». Ki is fundálták úgy, hogy van benne Hungária szózat, himnus, hazafiság, nemzetiség, görögtűz, pirosfehérzöld fény, éljen a haza, sose halunk meg stb. stb. s mindenek felett általános élénk helyeslés, zajos éljenzés és taps. Csak egy nincs benne: a *csárdás igazi története*. Mert a csárdás a világért sem a Kárpátoktól az Adriáig keletkezett akkor, mikor a Kálmán névre hallgató cigánylegény betánczolt a hazába. Nem is akkor, mikor Rákóczy végig táborozta a felföldet. Legkevésbé pedig akkor, mikor Lengyelhon vérszangyalának magyar nemtő rokona, *Hungária* tiszteletére görögtűzeket gyujtanak a kulisszák között. Hanem keletkezett e század harmadik évtizedében a magyar mágnás bálokon, mikor csattos cipős, selyemharisnyás, sárgarézgombú kék és olív frakkos, magas vatermörderes ifjú magyar gavallérok nemzeti érzésből és különczködésből egyaránt bemutatták a finyáskodó öregeknek, hogy miképen tánczol a magyar nép a csárdában. S ezen a csárdából a salonba hozott tánczot az elegáns ifjuság egyik vezére *Wenckheim* Béla gróf nevezte el tréfából *csárdás*-nak. Az egész csárdás balletben ez a legszebb kép — és — malheureusement — éppen ez hiányzik belőle.

*
* * *

‡ Hadí tudósítás. A sándor-utczai csatatéren egész héten át folyt az elveseredett küzdelem az elvesztett magyar fegyvergyár romjai körül. A haditerv ügyesen volt kieszelve. Harsogó kürtszóval *Polónyi Géza* adta meg a jelt a csata megkezdésére. Az ellenzék *balszárnya* hosszú rajokban vonult föl és elkezdte a sortüzélést, melyre a lelepett *kormánypárti* tábor eleinte csak gyöngye plänklerfeuerrel felelt. Közbe-közbe a mozsarak durrogását élénk puskaropogás váltotta fel, míg végre nagyokat bömbölve megszólaltak az öreg ágyúk is. *Apponyi kapitány* a helyett, hogy (mint sokan várták) egy ügyes Flankenbewegggal századának *jobbra kanyarodást* kommandirozott volna, elszánt kis csapatjával a *balszárnyhoz* csatlakozott és heves támadást intézett *br. Fejérváry* tábornok chanceai ellen. A vitéz tábornok nem verhetette vissza a támadást, mert csütörtökre már egészen elfogyott a puskapora. Ugyanez történt a másik oldalon is. Most sűrű *füstfelhő* borítja el a csata színhelyét, mert a katonák *rossz* ismétlő fegyvereket használtak és nem füstnélküli puskaporral lőttek. Daczára a hosszú háboruskodásnak, sem halott, sem sebesült nem fedt a csatatért; a miért is azt kell hinnünk, hogy a harczoló felek kölcsönösen *vaktöltéseket* használtak.

*
* * *

‡ Idők jele. Egy dúsgazdag nagybirtokos, katolikus főúr, ki az osztrák absolutismus alatt a magyar nemzet jogának bator követeléséért börtönt is szenvedett, legújabbán azzal döbbsentette meg a világot, hogy közhírré tette, miszerint ő terjedelmes latifundiumain protestáns embert sem gazdatisztnak, sem cselédnek többé nem alkalmaz, s ha alkalmazottjai közül máris protestánsnak tudná magát valaki, az tudja meg, hogy ezen bűnéért lakolnia kell, tehát előmenetelre ne számítson. Az ötlet bízár, sőt tán fanaticus, de minden esetre teljesen impracticus. A kegyelmes úrnak, — a mint általánosan ismerik — tényleg sokkal kedvesebb dolog, ha egy protestáns kasznárja a rábizott uradalom jövedelmeként évi húszezer forint jö-

vedelmet szolgáltat be néki, mintha egy katolikus kasznár ugyanazon birtok után csupán évi tizezer forintot szolgáltat be. Érthetőbb lett volna tehát az olyan rendelkezés, hogy felekezeti különbség nélkül elcsapatik az olyan kasznár, a ki húszezer forint helyett csak tizezeret sajtol ki egy-egy uradalomból. A termő, hű anyaföldnek pedig mindegy, akár protestáns gazdatiszt hordatja meg interconfessionális trágyával, akár katolikus. Sőt a felekezeti villongásokat souverain módon lenéző jármás ökörnek is teljesen mindegy, akár protestáns ostoros úti őt oldalba, akár pápista. Azután meg az is furcsa lenne, ha a protestáns földesurak revanche-ot adnának s kizárnák szolgálatukból a katolikusokat, elküldvén őket ahhoz a nagy úrhoz, a ki ezt a bölcs berendezést megkezdte. Mert bizony-bizony mondom, több római katolikus van alkalmazva protestáns urak jószágán, mint protestáns, római katolikus urak jószágán. Hátha még a zsidó új földesurak is követnék a példát s nem alkalmaznának más birtokaikon, csak zsidót. Milyen jól venné ki magát például *Kohn Mór*, mint béresgazda, a ki a «*kolnidrét*» füttyörészve, szántana s hat ökröt hajtana.

*
* * *

‡ Veszedelmes praecedens. Miután Apponyi gróf kimerítette mindazokat az érveket, melyeket a fegyvergyári vitában az ellenzék felhozhatott, Pázmány Dénes, hogy mégis valami újjal léphessen a t. ház elé, — a zsebéből huzta ki és úgy rakta a honatyák elé, nem ugyan ékesen szóló, de azért elég súlyos és éles argumentumait: fegyveralkatrészek, ráspoly és egy jól kifent szurony alakjában. A szellemesen csoportosított argumentumok zajos tapsot keltettek az ellenzék padjain, azonban a kormánypart megdöbbenéssel fogadta a bizonyításnak ez új módszerét. Veszedelmes példát láttak benne, mely a szélsőbal fanatikusabb elemeinél könnyen követőkre találhat. Már előre látjuk a vén kurucz Csanyágyi bácsit, mint pattan fel mérgesen helyéről és egyet huzva nadrágszíján, szép sorrendben vágja a t. ház elé a következő corpus delictiket: 1. azt a szöveget, melyre Tisza Kálmán felakasztotta az elveit; 2. azt a szerződést, melyben nevezett a hon-hazát Ausztria-Bécsnek eladta; 3. a húsos-fazekakat és tányérokat, melyeket a kormánypárti képviselők körülvesznek, illetőleg kinyalnak és 5. a farkakat, melyeket az említett urak szolgálai meg-hunyászkodással az udvari körök előtt csóválni szoktak stb. stb.

Irodalom.

Egy tárczairó.

(Az én fővárosom. Irta: Viharos (Gerő Ödön). Budapest, 1891.)

Mikor a Porzó tárczalevelei megjelentek, a kritikusok hetekig elvitatkoztak azon, vajjon a tárcza irodalmi műfaj-e vagy nem? Greguss Ágost, a ki még az apróságokban is csupa liberalismus volt (mily kár, hogy e »liberalismus« szó Beksics Gusztáv óta oly sokat veszített a komolyságából!) Greguss Ágost tehát abban a nézetben volt, hogy: igenis, a tárcza épp oly törvényes származású irodalmi termék, mint a novella, sőt mindjárt meg is írta az új műfaj elméletét, szépen, érdekesen. Mások ellenben azt vitatták, hogy a kérdés legalább is eldöntetlen; s úgy látszott, abban a meggyőződésben voltak, hogy e kérdésről még századokig fognak disputálni az emberek, s még tán azután is fenn fog maradni egy szerény kérdőjel. Ma már e kérdés nem actualis többé. (A kategóriák csinálása kezd kimenni a divatból.) Műfaj, nem műfaj, annyi áll, hogy a portéka kelendő. A publicum évről-évre több tárczacikket fogyaszt el (mert másnapra már nem igen marad meg a feuilleton) s következésképp évről-évről többet is termelnek. A tárczacikk e sikerét bizonyára a rövidségének köszönheti. A rövidség mindig nagy előny volt, de ma az erények egyik legelsőbbike. Hja, az idő pénz; s az általános verseny e korszakában az emberek nem igen érnek rá annyit olvasni, mint azelőtt, mert elfoglaltabbak, mert többet kénytelenek dolgozni, mint elődeik;

produkált. És ez így megy végig, azzal a különbséggel, s ha nem igen érnek rá, bizony nem is erőtetik magukat s egyszerűen nem olvasnak annyit. Ma sokkal több ember olvas, mint régente, de az egyes átlag sokkal kevesebbet, mint azelőtt, még csak egy évtizede is. Ez a térdék, sietve és keveset olvasó ember teszi gazdaggá a színházakat s kívánja meg mindennapos szellemi táplálékul a tárczacikket, lévén igen természetes kívánság az is, hogy ha már az ember olvas s pazarolja a drága időt (a melyet sokkal előnyösebben értékesíthetne sommás keresetek szerkesztésével), legalább valami egészet olvasson s ne egy ezred részét valamely kétségen kívül tanulságos, de hosszú munkának. A mit egy tárczacikk nyújthat, az ugyan nem sok, de éppen elég arra, hogy az ember megnyugtassa vele a lelkiismeretét. Éljen tehát a tárczacikk. Persze, ha az olvasóknak csak feuilleton kell, a journalisztika szolgál vele. S az a sok fiatal tehetség vagy vélt tehetség, a kik a könnyebben és hamarabb való érvényesülés reményében a journalistikához szegődnek, szinte utalva van rá, hogy azt a kérdéses becsű genret művelje. A legujabb generációból a talentumok egész raja adta magát a tárczacikk írásra s a tegnapi és a ma irodalmát alig is kereshetjük másutt, mint a hirlapokban, a vonal alatt. Beszéljünk tehát tárczacikkekről. A kritikus mindenüvé utána megy a talentumnak, mint a kutya a vadnak.

Viharos, a kinek az irodalmi debutjáról szólnak, kétségen kívül a talentumok közé tartozik, ámbár a fiatal tárczairónak egyik nevezetessége az, hogy igen ügyesen tudja elrejteni a tehetségét egy más író köpönyege alá. Ez a más író: Porzó, minden magyar tárczairók atyja. Porzónak a hatása a jelenleg író feuilletonisták legtöbbszörére olyan evidens, hogy kár is szót szaporítani róla. Hanem ezeknél csak hatásról lehet szó, míg Viharos oly lelkiismeretes utánzó, hogy szinte csoda. Valóságos gaudium megfigyelni, mily tökéletességgel másolja Porzónak minden modorosságát. Úgy lép, úgy tekint, úgy köhög mint Porzó. A stylusa is igazi paródiája az Ágaiénak. Ha egy szép nap eszébe jutna Porzót kifigurázni, a pastiche-nak valódi remekét adhatná. De ezt nem fogja tenni, mert látni való, mily szent félelemmel néz mesterére, a ki minden magyar tárczairók mestere.

Az utánzás pedig nemcsak gyöngeség, hanem veszedelem is. Ez a túlságos reverentia Porzó iránt végzetessé válhatik Viharosra nézve. Úgy járhat mint Gabányi a színész, a ki addig utánozta a néhai jó Réthy Piros Pistáját s addig tanulmányozta, hogy milyen furcsán beszél az ember, ha már nincsen foga, míg végre maga is egy Piros Pistává lett, a ki koronkint fiatal és úri embereket is játszik.

Viharosért kár volna. Mert ha, mint említettük, ügyesen eltitkolja is a tehetségét, hogy az ő stylusában szóljak: «van neki, van neki, van!» Viharos élczes, de azért eszes író (hogy az ő stylusában folytassam is). És mindenek előtt igen jó megfigyelő.

Meglehet ugyan, hogy a megfigyelés (a részletekbe látás, a detailek ismerete) csak alsóbb rendű intellectualis tulajdon s meglehet mond valamit ama kiváló francia író, a ki azt állította, hogy egész életében csak egyetlen egyszer volt jó megfigyelő, mikor mámoros volt. Ebben a rendkívüli esetben (úgymond) a mint fogyni érezte a judiciumát s a mint mind inkább és inkább vesztette érzékét ama dolgok iránt, melyek rendszerint érdekelték, azonképpen érezte, hogy megfigyelő képessége mind éberebbé és éberebbé válik, — a mi bizonyára csak blague, de a miben lehet egy szemernyi igazság. Mindegy. Ha még oly alacsony fokot mutatnánk is ki a megfigyelő tehetségnek az intellectualis képességek hierarchicus létráján, annyi bizonyos, hogy ez a tehetség nem mindenben van meg, sőt meglehetősen ritka eset, hogy valaki

nagyobb mértékben rendelkezék vele. S Viharos igen jó megfigyelő, ha a megfigyelései olcsók is. Volt szeme meglátni e nagyváros physiognomiájában a jellemző vonásokat, bár följegyzett sok olyat is, a mit bátran az útszélen hagyhatott volna. Hogy Viharos petrificált nagyvárosi s hogy igazi fiúi szeretettel ragaszkodik az «övé»-hez, ez tárczáinak már valami character-t ad s könyvét vonzóvá teszi.

A könyv vonzó, két-három tárczát érdekel is lehet olvasni belőle, de a ki ezt a könyvet végig tudja olvasni, az a türelemnek valóságos hőstettét produkálja. E tárczákat olvasni nem élvezet, hanem feladat. Mert a Viharos stylusa a keresettségnek a netovábbja.

Olvassák el velem a könyv legelső passusait:

«Meg sem bontotta még a fák koronáit az őszi szél, máris szerterepül a korzó népe. Nem a téli álom csalogatja. A korzó pillangóinak a tél hidege sem ad nyugodalmat, az aszfaltvirágnak zuzmarás levegőben sem szűnik virulása; csak a dunaparti korzóra kell elvándorolnia, mint a mese lábakelt virágának, mert nyári meleg fogytán, a váczi-utcza aszfaltja jelenti számára a világot.»

«Csak jelenti, de nem az, (?) maga a világ máshol van: a Nádor-utczában. Utcza másutt is kerül, még a népdalban is. Röjtökön a nóta három galambot sétáltat végig a nagy-utczán. A híres «csap-utczában» minden kis kapuja rózsabimbónak fakadóhelye. A párisi utczáknak kövezetén nem egyszer vérvirágnak volt nyílása. Londonyország utczáin késsel hasogatják a ködöt. Hanem mindezek nem egyebek, csak házsorok közé szorított vagy kövel burkolt vagy sárral fedett közlekedési területek, míg a Nádor-utcza, ha nem is az egész világ, de legalább jókora darabja . . .»

Mily természetellenes ez a beszéd! Mily csinált az egész! Csupa szokatlanul használt kép; alig jártunk egyiknek a végére, már a másikban vagyunk. Minek ilyen nehézkessé tenni a mondatot? — a mi nyelvünk úgyis túlságosan kép-es nyelv. Aztán ezek a lehetetlen fordulatok! Nem elég, hogy figyelmünket folyton mesterkélte képekkel fárasztja az író, a fordulataival már éppen kétségbe ejti. Minden következő mondat más-más régió. Egyik mondat nem vezet a másikhoz, együtt véve nem vezetnek sehová. Az író semmit se akar mondani (a mit olvastunk, annak tartalma az, hogy van egy Nádor-utcza. a mint hogy más utcák is vannak), csak beszélni akar, Az egésznek az «alapgondolata» csak arra való, hogy világosabbá tegye egyik-másik mondatot; ellenben az egyes mondatok nem arra valók, hogy valamely gondolatot derítsenek ki. Itt nem a mondat van a gondolatért, hanem fordítva. A képet nem azért használja az író, hogy valamit megmagyarázzon, hanem azért hord össze hetet-havat, hogy képeket csinálhasson. Ez a sok szó mind csak önmagáért van; az író gondolat híján csak a szót, a képet, a fordulatot hajszolja folyvást, ha kell, olyan erőtetett dolgok árán is, a minő: «a Váczi-utcza aszfaltja, mely a világot jelenti, de nem az, mert maga a világ máshol van: a Nádor-utczában.» Aztán ez a minden áron magyarosság, mely valójában akármilyen, csak nem magyaros! Ezek az *ágaismus*-ok: «az aszfaltvirágnak zuzmarás levegőben sem szűnik virulása», «a párisi utcák kövezetén nem egyszer vérvirágnak volt nyílása», «a csap-utcza minden kis kapuja rózsabimbónak fakadó helye», ez a «nyári meleg fogytán», a mesének ez a gyanús «lába kelt virág»-a, ez a melancholicusan szilajkodó «Londonyország», az összefüggő beszédnek ez az úri megvetése, melyet az író azzal tanusít, hogy a második passzus összes mondatait csak az «utcza» szó köti egymáshoz, — mindez együttvéve a legmesterkétebb beszédnek a példája, a melyet magyarul író ember valaha

hogy később az élczekre, a definiciókra és az olcsó megkülönböztetésekre való vadászat néha kissé háttérbe szorítja a képhajhászatot. Hogy ez a könyvet hihetetlenül fárasztóvá teszi, elképzelhető.

Ha Viharos nem igyekszik természetesebb, eredetibb, őszintébb és egyszerűbb lenni, akkor nem sokat várhatunk Porzó II-től. Pedig kár volna érte. Z.

Rozsdás címerek.

(Regény. Irta: Prém József. Budapest, 1890. Singer és Wolfner könyvkereskedése.)

«Egy ember, a ki az akaratra esküszik, könyvet is ír róla; de egész életén át hiába küzd, hogy a saját akarata bármiben érvényesüljön.»

Igy jellemzi az előző Cseress Gábort, a «Rozsdás címerek» hőst, de a regény ellentmond az előszónak. Cseress Gábor egyáltalán nem küzd, hanem csak hanyódik és nincs neki egyéb akarata, mint engedelmeskedni édes atyjának. Annak a nyakas, őseiben elbizakodott, vagyónát eldözsölő és feleségét a sírba zaklató brutális öreg úrnak főúri menyre fáj a foga, hogy el legyen takarva az a folt, melyet idősebb fia ejtett az ősi név tisztességén, midőn egy komédiánsnőt, tulajdon szakácsnéjok leányát, vette feleségül. Az öreg Cseress holtnak tekinti Jenőt, a ki szemefénye volt és második fia, a ki felvilágosodott, filozofus ember és mit sem ad az ily előítéletekre, elete boldogságát bocsátja atyja rendelkezésére, hogy a komédiánsnőt elfelejtse egy bárónővel. Ehhez képest elhagyja a szelid Melindát, a ki első szerelme, jegyet vált Ocskay Olga baronessel, a ki második szerelme, és elveszi — Ocskay Irmát, menyasszonyának idősebb testvérét, a ki harmadik és utolsó szerelme. Történik pedig a dolog úgy, hogy Melinda, miután ismeri Cseress Gábor nagy elhatározását, maga bontja föl kettőjük közt a viszonyt, hogy Ocskay Olga kezét, mivel ő maga még nem vett magának elég bátorságot hozzá, számára a derék Hargittay dr., a család régi barátja kéri meg és miután egy incidens következtében ez a viszony is fölbomlik, elveszi Irmát, a kire nem is gondolt, egyszerűen azért, mert az hozzá akart menni. Takarékos filiszter ember, a ki nyakig sülyed az adósságokba, csak azért, mert a feleségének migrainje van. A felesége teszi meg iskolai igazgatónak, mert nagyon megtetszett neki az igazgatói lakás. Majd fölléptetik képviselő jelöltnek, pedig soha politikai szerepet nem akart játszani. Tudja, hogy felesége nem szerelemből ment hozzá, hanem azért, mivel jegyese cserben hagyta, és ő leányfővel nem akar megvénülni. Tudja azt is, hogy felesége megcsalja őt, hogy a gyermek, melyet fölnevelt, nem az ő gyermeke és feleségét mégis csak akkor kergeti el, midőn az — ott hagyja őt. S mikor nincs feleség, nincs apa, a kik megszabnák akaratát, bezárkózik a cseressfalvi düledező kastély barátságatlan toronyszobájába, befejezi az «Akarat»-ról szóló nagy filozofiai munkáját és megírja «Cseress Gábor»-t és a «Rozsdás címerek»-et, jóságának, szerelmének és szerencsétlenségének történetét.

Ezzel életereje ki van merítve. Még csak annyi energiája sincs, hogy memoirjai írása közben föllobogjon benne a hitvese elleni harag és gyűlölet, hanem olyan szomorúan peregnék ki tollából a betűk, mint az őszi permeteg és tud arról a becstelen asszonyról szólani oly érzelmesen, annyi szánalommal, mintha nem is ő volna a férje. Vére soha sem forr, csak néha az epéje és ilyenkor a legmaróbb gúny hangján szól — saját magáról.

Mit irhatott Cseress Gábor az akaratról? «A ki érzi, mint csuszamlík, süpped alatta a part, óvakodni fog, hogy valami nagyon erélyesen a sarkára álljon». Ez az aphorisma, melyet az egyik fejezet végén odavet, nagyon jellemző Cseress Gáborra és valószínűleg az «Ararat»-ra is. Lassan

süppedni el az ingoványban és meg nem moczcanni, nehogy egyszerre sülyedjen el — ez Cseress Gábor tragikum. Pedig hányszor szeretné az olvasó odakiáltani neki: «Ne hagyd magad! Ott áll melletted a feleséged szilárd alapon, kapaszkodj a kötényébe vagy hosszú arany hajába — ki tudsz így vergődni! Vagy rántsd le magadhoz, akár a sarkantyújánál fogva, a te vetélytársadat, a délczeg, üres fejű Gruich Arnoldot, gyüörd magad alá és állj a koponyájára — elég kemény, hogy megbirjon!» — Cseress Gábor csak sülyed, sülyed, míg el nem sülyedt.

Csak a maga kárán tapasztalja az akarat mindenhatóságát. Ott van a felesége, az ő földigérő Loreley hajával, önző gondolkozásával, szivtelen hiúságával és makacs akaratosságával. Mit nem tud az elérni! És ott van a Luncsek Lányi, a cseressfalvi tót útkaparó fia, a ki néhány bukfczczel el tudja ütni a filozofus, ősnemességű Cseress kezéből a bárónő menyasszonyt és később az igazgatóságot is. De még a könnyelmű, lapos eszű Incze sógorka is, mennyit akarózik az, hogy gazdag parthie segítségével kifényesítse az Ocskayak rozsdás címerét! Mindegyiknek erkölcsi dispositiójához képest meg van a maga célja és el is tudja érni, csak a nemes lelkű Cseress Gábor jár pórul, mert mindent tud, csak akarni nem.

Hiányzik belőle a férfiaság. Teljes mértékben birja részvétünket, de simpathiánkat kénytelen megosztani az ő lelketlen feleségével. Mert ez az asszony a tragikum hordozója. Ő benne van az erő, mely imponál, a lelki küzdelem, mely enyhíti vétke súlyát és a szenvedély, melyben a vétek megtisztul. Hiába állítja Cseress Gábor, hogy megvetésre méltó — nem az. Kitünően védekezik. Ha ő nem szerelemből ment hozzá, úgy Cseress Gábor sem. Hiszen az tulajdonképen a hűgát akarta elvenni és nem volt kifogása a csere ellen, mert ez is, az is Ocskay bárónő és csak ilyen kellett neki, hogy gögös, szivtelen atyja szeszélyét kielégítse. Aztán nem Cseress Gábor az oka az ő hűtlenségének? Mért nem védelmezte meg a feleségét? Mért üzte ő maga őt előbb oktalan féltékenységgel, később oktalan közönyével régi kedvese karjaiba? — Aztán boldogtalan volt hűtlenségében is csak úgy, mint házasságában. Az ő számára csak szerelem létezik, ha abban nem boldogul, tönkre van téve az egész élete — Cseress Gábor pedig filozofus, bezárkózik toronyszobájába és az ő bölcseinél találhat és talál is feledést és vigasztalást.

Tulajdonképen Prém József írta meg a »Rozsdás címerek«-et és nem Cseress Gábor. De szinte megfeledekünk róla, annyi subjectivitással van írva. Az írói egyéniség annyira háttérbe szorul, az írói tudás annyira elrejtve, hogy minden előny és minden hátrány Cseress Gábor felelősségére megy. A stilus, a hang mindvégig a Cseress Gáboré. Egyhangú, szivtelen, néha sarcasticus, de minden erő nélkül való. A mi a modern regényeket olyannyira érdekesítővé teszi, az idegesség, teljesen hiányzik belőle. Egy hegedű, melynek húrjai nem vibrálnak, hanem pengenek, mint a zongoráé. Hogy mind a mellett érdeklől olvassuk végig, csak belső szoliditásának köszöni. Csupa cabinet és genre képek az alakjai, helyzetei. A grófi mama, a ki szegényes, kegyelemből kapott lakásában, az ősi familia iránt nagy hódolattal viselkedő Hargittay Máté dr. nál, a Zborinkyak régi fényéről álmódóva, kis roulette-jén képzeletbeli milliákat nyer és czukros sört iszik mellette, a parvenu athléta, Luncsek Lányi, a kit melltűjéttől ragyogó lakkcipőjéig ismerünk, a jókedvű Incze sógorka, a hiú Gárdonyi Bandiné és férje, az őrnagy úr, a ki annyira féltékeny a becsületére, hogy észre nem akarja venni, mit mivel felesége és Gruich Arnold báró úr, az öreg Cseress és egy egész sereg érdekes alak, csupa felkapaszkodó plebejus és sülyedő gentry meg aristokrata, az előadás egyhangúságának daczára, élénk és élvezetessé teszik e két kis kötetet. Az a könyv, melyet

Cseress Gábor az »Akarat«-ról irt. Bizonyára rossz könyv, de a »Rozsdás címerek«, melyben sokféle »küzdelmek« és »bukását« írja meg, elég érdekes, hogy elolvassuk.

b. a.

Bródy Sándortól egy szokatlanul vastag könyv jelent meg. Azt hisszük csak tévedésből fűzték egy kötetnek, voltaképen két kötet számba is mehetne. Címe: »Sainésvér«, a könyv első és legterjedelmesebb darabja után. Ezenkívül még a következő kisebb-nagyobb elbeszéléseket és rajzokat tartalmazza: »Két szöke asszony« — »A halott« — »A bölény« — »Tanulmányfejek« — »A boldog szerelemről«. A fényes tehetségű szerző szingazdag festői tollát ismerik olvasóink. »A Hét« számára írta a nyáron a »Bölény«-t és nálunk jelent meg a »Két szöke asszony«, feltűnést keltve, lázongásba hozva a kedélyeket. Kritikusaink, a kik a tehetségeket külön feliratu számozott iskátulyákba szeretik rakosgatni, Bródy Sándort a naturalisták közé szokták sorozni, azt hisszük, inkább kényelem-, mint igazságszeretetből, mert Bródy Sándor első sorban poeta, istentől megáldott gazdag költői lélek, a hangulatok mestere, pleinair-festő a javából és csak azután, másodsorban a markans vonások részletezője, rajzolója. Nem mondhatni, hogy épen kitérne a meztelen valóság elől, de nem is hajhászja a crasse, rút vonásokat. Meg van benne a nagy elbeszélők ama jellemző tulajdonsága, hogy fölötté mód termékeny. Fantasiáját a köznapitól eltérő legparányibb vonás, melyet emberekben vagy tárgyokban észlel, működésbe hozza. Lát — jól lát és mindenk fölötte másképp lát mint elődei. Előadásának vannak csiszolatlanságai, olykor terjengős, szétfolyó, de mindig érdekes. Olykor szeszélyes, de az is illik neki. Stylusa egészen egyéni. Nem valami minta-stylus, de pompásan rá tudja szabni gondolataira. Őt soha sem vezeti a nyelv conventionalismusa, ő mindig azt mondja, a mit mondani akar. Talán lesz még alkalmunk, hogy rakoncátlanokodásaiért a körmére koppintsunk, de ezuttal csak dicsérni akartuk. Ma jelent meg a könyve és egy ambitiosus fiatal író életében ez ünnepi, fölemelő momentum. Valami olyan, a mire sokáig, tán egész életében visszaemlékeznek. Kegyeletlenség volna ilyenkor hibáit, a melyek híjával senki és semmi sincsen, feszegetni, szemére lobbantani. Meg nem állhattuk, hogy könyve gazdag tartalmából egy rövid rajzotne mutassunk be olvasóinknak. »A tanulmányfejek« könyvéből való és oly megkapó, hogy számot tenne bármely nagyobb nyugoti irodalomban is. A kötet Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadásában jelent meg. (Ára ?)

Dr. Sugár Fabiusz, Pestmegye tiszteletbeli főorvosa, veterán honvédtiszt, a főváros egyik ismert, köztiszteletben álló alakja lefordította *Disraelinek* Coningsby című kétkötetes regényét és az a Révai testvérek kiadásában megjelent. Nagy gonddal készült jó magyaros fordítás, mely előnyösen üt el a megszokott vásári munkától. A derék öreg úr évek óta tartogatja fiókjában az ó divatu szarkalábakkal telehíntett iveket s lelkének egyik legforróbb vágya valósult, midőn az utolsó kefelevonatra rányomhatta az imprimaturt. Dr. Sugár, ki deres fejjel csapott fel könyvirónak, az irodalom régebbi bajnokai előtt épen nem ismeretlen. Ifjabb éveiben nyílt házat tartott és a toll emberei sűrűn látogatták a kedélyes, otthonias fészket, hol egy-egy nevezetes idegen is nem egyszer fordult meg. A jó módu háznak egyik legkedvesebb vonzerejét a házi kisasszony képezte, a szép Sugár Lenke, kinek emlékalbumát a fél irodalom teleírta szebbnél-szebb vers-bonbonokkal. Dr. Sugár Fabiusznak miután kedves leányát férjhez adta, nem maradt fontosabb teendője, mint tíz esztendő óta beczézt drága Coningsby-fordítását átadni a nyilvánosságnak, amihez neki ezennel ünnepélyesen gratulálunk.

Trifolium. Három fiatal erdélyi író *Bede Jób*, *Fekete Béla*, *Kovács Dezső* egygyütt adják ki tárczáikat, novelláikat egy kötetben. *Bede Jób*ot ismerjük. Izmos, bár még kiforratlan tehetségnek a jeleit árulja el abban a néhány novellában, mely szépirodalmi lapjainkban tőle megjelent. »A Hét« is hozott tőle két csinos rajzot. Társaitól semmit sem olvastunk. Szerencsés gondolatnak az ilyen szövetkezést ugyan nem tarthatjuk, de érdeklődéssel várjuk a kötet megjelenését.

Egy másik érdekes kolozsvári ujdonság *Jékei Aladár*nak a versköteté lesz. *Jékei Aladár* vagy tíz év óta pengeti a lantot és írja a szebbnél szebb dolgokat. Az irodalommal foglalkozók legnagyobb

része alig hallotta hírét valaha, mert — csak egy-két lapba irt. A nagy közönség előtt teljesen ismeretlen. Pedig nem közönséges talentum. Vannak versei, a melyek belemarkolnak a szívénkbe, ahoz új és érdekes. Ha nálunk egy kis pemzli-mártogató másfél rőf vásznat tönkre tett, mindjárt cikketeket irnak róla lapjaink és nemcsak hogy a már megesett pikturákkal foglalkoznának, a mi elvégre is kimenthető, de a mázólo geniek még forrongó, de ki nem forrt eszméiről is számot adnak a bámuló világnak, holott egy igazán tehetséges és originális író tíz évig is rejtőzve lappanghat a nélkül, hogy azok, a kiket illet, hivatalos tudomást vennének létezéséről. A kötet pár hét alatt fog megjelenni.

Révai testvérek kiadásában a napokban egy kötet költemény jelenik meg *Kiss József*-től. A gyűjtemény magában foglalja szerzőnek az utolsó években irt és eddigelé még gyűjteményben együtt meg nem jelent poémait.

Színház.

A Csárdás. A »Bécsi keringő nélkül« nem született volna meg a »Csárdás«. Azaz: a Stojanovics-Zárai-Mazzantini ötlete nem új, hanem azért jó, és a mint a december 7-iki premieren elváltott, jól is sült el. Az opera közönségének nem jutott eszébe összehasonlításokat tenni, nem medítált ki sem arról, hogy a mi tánczunk fejlődése nem oly érdekes mint a szomszédé; a publikum tapsolt és lábaival egész barátságosan békétlenkedett a pad alatt, mint a mikor a táncz manója bizsereg benne, — minden nemzetiségi különbség nélkül. Mert tévedés azt hinni, hogy az egész »Csárdás« a csárdásból tellett ki. Van abban nagy-mazur, kolo, romana, »rheinländer« — szóval igazi ethnographikus korlographia. Maga az egész ballet mégis tisztára magyar, cselekménye is, muzsikája is az. A cselekmény allegoriával kezdődik, tablókban folyik tovább és végződik allegoriával. Így kapcsolódik össze a négy kép, melyekben cselekményi összefüggés nincs, hanem igen is egy benső, eszmei összetartozás, a mi teljesen elegendő. A Stojanovics zenéjének stílusa is egységes, az ismert és elismert zenei anyagot mindig izléssel alkalmazza, módosítja, köti egymással össze. A munka természeténél fogva eredeti invencióra, igazi teremtésre nem nyílik sok alkalma, de a hol erre van szükség: talentuma és képzettsége megfelel a várakozásnak. A ballet sikere ilyenformán teljes és sokáig kedves darabja lesz az operának, mely sok ambícióval, költséggel, szépen állította ki, különösen a második képet, a Rákóczi tábor.

Könyvészet.

Jókai Mór. A ki a szívét a homlokán hordja. Rege, regény és való, 1886. Budapest, Révai testvérek kiadása. Ára ?

Mikszáth Kálmán. Összegyűjtött munkái: Urak és parasztok. Budapest, Révai testvérek könyvkereskedése 1891. Ára füzve 2 frt., díszkötésben 3 frt.

Szvorényi József. Szemerei Szemere Pál munkái. Születése százados emlékünnepeinek alkalmából közrebocsátja a Kisfaludy-társaság. Budapest, Franklin-Társulat. 1890. Ára a három kötetnek 6 forint.

Péterfy Jenő. A szent. Történeti elbeszélés. Irta Mayer Konrád Ferdinánd. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, Franklin-Társulat, 1890. Ára füzve 1 frt, vászonba kötve 1 frt 50 kr.

Mikszáth Kálmán. Almanach, 1891. évre. Budapest, Singer és Wolfner kiadása. Ára 1 frt.

Radó Antal. Költők albuma. Budapest, Lampel Róbert kiadása. Ára 6 frt 50 kr.

Sebesztha Károly. Rövid művelődéstörténelem. Budapest 1890. Lampel Róbert kiadása. Ára 1 frt 80 kr.

Radó Vilmos. Magyar népmondák. Az ifjuság számára, Ébner Lajos képeivel. Budapest, Lampel Róbert kiadása. Ára ?

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: Kiss József.

Főmunkatárs: Justh Zsigmond.

Färbige Seidenstoffe von 60 kr.

bis fl. 7.65 per Meter — glatt und gemustert (ca. 2500 versch. Farben und Dessins) — vers. roben- und stückweise porto- und zollfrei das Fabrik-Depôt **G. Henneberg** (k. u. k. Hoflieferant), **Zürich**. Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

Lapunk tisztelt előfizetőihez

azon kérelemmel fordulunk, sziveskedjenek megrendeléseiket a lapra hova elébb megujítani. Nem tartjuk szükségesnek, hogy lapunkat a hanyatló évvel régi jó patriarchalis módon külön beajánljuk olvasóinknak. A kik egy év óta hűséges olvasói „A Hét”-nek, azok úgy is tudják, észlelhették, hogy lapunk folyton fejlődött és a társadalmi kérdésekben épp úgy mint az irodalomban a legszabadelvűbb, legmodernebb eszmék képviselője.

„**A Hét**” ezentúl is a megkezdett csapáson fog haladni, hadat üzenve a frázisnak, nagyképűsködésnek és a chablonnak. Munkatársaink nagy phalanxára jogos önérettel utalhatunk: köztünk van a régibb és újabb írói nemzedék színe-java.

Az előfizetések megujítása legczélszerűbben a mai számunkhoz mellékelt utalvány-ürlappal eszközölhető.

„*A Hét*” előfizetési díja mint eddig:

Egész évre 10 frt.

Fél évre 5 „

Negyed évre 2 „ 50 kr.

„A Hét” szerkesztősége és kiadóhivatala,

VIII. József-körút 44.

Alapított (1856).

KATZER **JOZSEF**

szücsmester

udvari szállítója Ö cs. és kir. Fensége József főherczegnek

legfinomabb

SZÖRME-ÁRUK

dús raktára.

BUDAPEST, Ó-UTCZA 44. SZ.

☞ **Képes árjegyzék ingyen.** ☞

DICK B.

Fogművész — Zahnarzt

BUDAPEST

VII. kerepesi-út 12. I. emelet 5.

Hol keressük a legjobb

Poudert?

Kérjünk

Müller J. L.

fele

Blaha Serail poudert

BLAHA LUIZA (báró Splényiné) színművésznő legkedvencebb arczrizsora. Valamennyi arczpor legjelesebbje úgy nappalra, mint estére, tekintélyek által megvizsgáltatván, vegytisztának és tökéletesen artalmatlanoknak találtatott. — Mint pipereczikk nélkülözhetlen, az arczbőrnek a leggyöngédebb fehérséget, ifjúkori üdöséget, szépséget és rózsapírt kölcsönöz.

Egy dohoz ára 60 kr, nagyobb 1 frt.

Crème Pompadour.

Az illatszát terén jelentékeny párisi kitünőségekkel való összeköttetésem folytán sikerült a világhírű és fölötte hatásos **Crème pompadour**-t egész eredeti tisztaságában és erejében előállítanom. Ez azon szer, melylyel a hírneves Pompadour asszony egész agg koráig fenn tudta tartani csodaszépségét, a nélkül, hogy az egészségének ártott volna; azért nem mulaszthatom el a t. hölgyvilágnak azt a leghathatosabban ajánlani. E kitűnő szer jóval felülmúl minden eddigi e nemű gyártmányt. **Crème Pompadour** este és reggel alkalmazatik, arcot és kezét bedörzsölve; aztán egy kissé behinteni a **Poudre de Serail**-jal.

Egy tégely ára 1 frt 60 kr.

Kapható a készítőnél

MÜLLER J. L.

illatszerezés és p'pereszappan gyári raktárában.
Budapest, Koronaherczeg-utca 2.

Dús választék rendkívül kitűnő fog-, köröm-, haj- és ruhakefékből, fésűk, kauschuk, szarv, elefantcsont és békatéknéből. Mindennemű tükrök, köröm-ollók, szivacsok, továbbá hölgyeknek különös figyelmébe ajánlom a folyton legdivatosabb hajtűkből berendezett dús választéku raktáramat.

Külföldi gyártmányú illatszerek olcsóbbak mint bárhol.

A vidéken valamennyi hírneves gyógyszerész és kereskedő urnál. Övakodjunk a hamisításoktól s határozottan csak Müller J. L.-féle **Blaha Serail Poudere**-t kérjünk, mely a budapesti országos kiállításon a legnagyobb kitüntetésben részesült.

☞ **Deczember hó 4-től 31-ig** ☞

nagy karácsonyi kiállítás!

HIRSCH TESTVÉREK

DIVATÁRUHÁZÁBAN

Budapest, váczi-utca 3. szám alatt,

a legújabbban érkezett

ajándékoknak kiválóan alkalmas

párizsi phantasie-czikkéből, számtalan nippes-tárgyból, továbbá diszitőtárgyak, uri és női divat-árúk és

női divat-kelmékből rendkívül mérsékelt áron.

Női confectionok

köpenyek, rotonde-ok, dolmányok, jaquetok, prémfélék, karmantyuk, boák, sapkák, stb. dús választékban.

Külön osztály lemért, nagyon izlésesen összeállított **RUHÁKRA**

alkalmas szövetekből különös említésre méltó.

Ruhakelme-mintákat kívánatra bérmentve és ingyen küldünk.

Képekkel dúsán ellátott árjegyzékünket kívánatra ingyen és bérmentve szolgáltatjuk ki mindenkinek 10 frtot meghaladó megrendelések bérmentve adatnak fel.

ESTE VILLAMOS VILÁGITÁS.

BOKOR J. JANOS

Budapest, Andrassy-út 33.

Valódi penszylvániai császárolaj és amer. szalon-petroleum

GYÁRI-RAKTÁR.

☞ **Dijmentesen házhoz szállítva.** ☞

Magyar királyi államvasutak.

Üzletvezetőség Budapesten.

49,536. sz.

III

Pályázati hirdetmény.

A magy. kir. államvasutaknak Sátoralja-Ujhelyben szervezendő szállító-hivatala szervezésére illetőleg a szállítmányoknak S.-A.-Ujhely állomásról a felek lakásaiba vagy üzlethelyiségeibe és viszont való szállításának egy évre való elvállalására ezennel nyilvános ajánlati tárgyalás hirdettetik.

Az 50 kros bélyeggel és **»Ajánlat a magyar kir. államvasutak S.-A.-Ujhelyi szállító-hivatalára 49,526. sz.-hoz«** felirattal ellátott, borítékba zárt és lepecsételt, nemkülönben a megbízhatóságra és szakértelemre vonatkozólag az illetékes városi hatóság, illetőleg kereskedelmi kamara által kiállított bizonyítvánnyal, illetve véleményezéssel felszerelt ajánlatok 1890. évi deczember hó 31-én déli 12 óráig a m. kir. államvasutak budapesti üzletvezetősége titkári hivatalához posta útján téríti bevény mellett nyújtandók be, bánatpénz fejében pedig 200 azaz kétszáz o. é. forint készpénzben vagy állami letétre alkalmas értékpapirokban a nevezett üzletvezetőség gyűjtőpénztáránál Budapesten, 1890. évi deczember hó 30-iki déli 12 óráig beteendő. A készpénzben letett bánatpénz után kamat nem követelhető. Az értékpapírok a névérték 90%-ával s ha névértéke a napi árfolyamon alul állana, ugy a napi árfolyam 90%-ával számíttatnak. A szállító-hivatal elvállalására vonatkozó feltételek a nevezett üzletvezetőség III. (forgalmi és kereskedelmi osztályában (II. emelet 50-ik ajtószám) nem különben S.-A.-Ujhely állomás főnökénél a hivatalos órák tartama alatt megtekinthetők, miért is az ajánlattevőktől feltételeztetik, hogy a feltételeket ismerik s azokat magokra nézve egész terjedelmökben kötelezőknek elfogadják.

A feltételektől eltérő vagy a kitűzött határidőn túl beérkezett ajánlatok figyelembe vétetni nem fognak.

A m. kir. államvasutak budapesti üzletvezetősége fentartja magának a jogot, hogy az ajánlattevők közül, tekintet nélkül az ajánlatra, szabadon választhasson.

Budapesten 1890. évi november hó 23-án.

Az üzletvezetőség.

NEUMAYER EDE

ajánlja mintaszerűen berendezett és tetemesen megnagyob-
bitott

KÖNYVNYOMDÁJÁT

mely a legtetszetősebb betűkkel és a legzeleszerűbb nyomdai
szerelvényekkel lévén ellátva, képesítve van mindennemű

NYOMDÁSZATI MUNKÁT

a legzélésesebben előállítani.

*As árakat a legjutányosabban számítja és t. megrendelbit
gyorsan és kifogástalanul elégíti ki.*

BUDAPEST SZERECSEN-UTCZA 35. SZ.

RIGLER József Ede

cs. és kir. udvari szállító

papírnemű gyára ajánlja ujdonságul

**csinos kosarakba töltött
levélpapírjait.**

Városi raktárak:

Erzsébet-tér.

Kecskeméti-utcza.